

Matjaž Zupančič

Ubij

**alci
muh**

KAZALO

Matjaž Zupančič.....	str. 4
Krištof Dovjak: Recepcija recepcije?	str. 5
Taras Kermauner: Vztrajati v praznini samospraševanja	str. 13
Borut Alujevič: In memoriam Andrej Hieng	str. 20
Alisa, Alica	str. 22

V sredici objavljamo besedilo igre Ubijalci muh

Max Ernst: Za menoj - sponje, 1938

Matjaž Zupančič

UBIJALCI MUH

Režiser Mile Korun

Dramaturg Krištof Dovjak

Scenografinja in kostumografinja Janja Korun

Asistentka scenografinje in kostumografinje Špela Leskovic

Lektor Jan Jona Javoršek

IGRAJO:

Peter	Primož Pirnat
Jasna	Barbara Medvešek
Leon	Miro Podjed
Lena	Manca Ogorevc
Mihael	Mario Šelih
Portir	Miha Nemec
Receptor	Janez Bermež

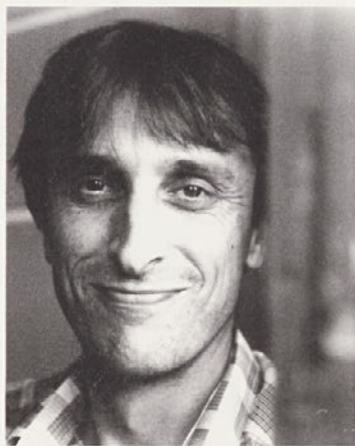
Premiera: 3. marca 2000

Predstava nima odmora

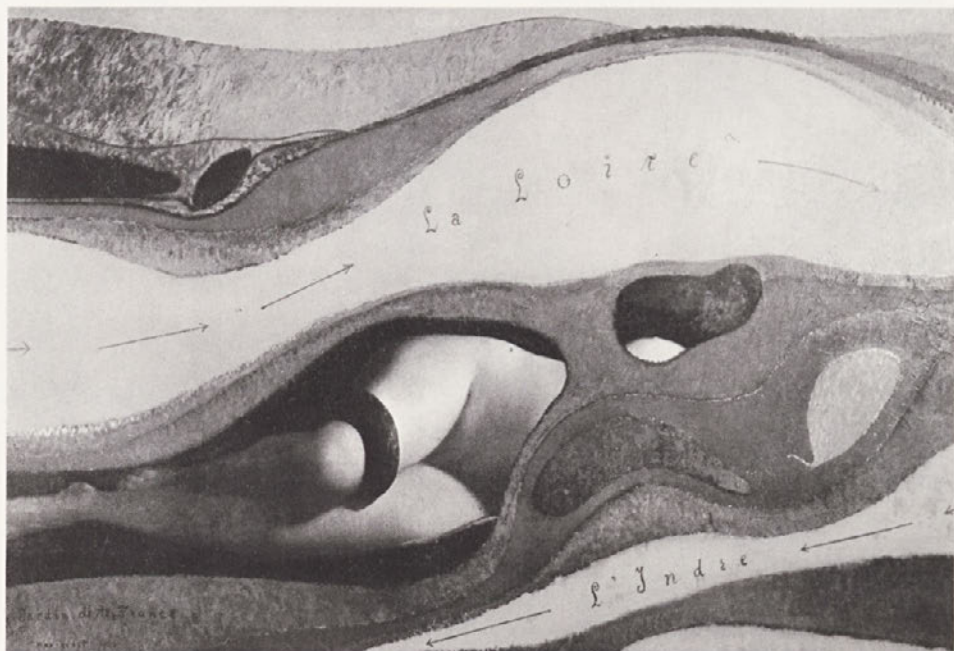
Vodja predstave Anže Čater • Šepetalka Breda Jenček • Lučni mojster Izidor Korošec
Ton Stanko Jost • Krojači Janja Sivka, Dragica Gorišek, Adi Založnik, Marija Žibert
Frizerki Maja Dušej, Marjana Sumrak • Odrski mojster Radovan Les • Rekviziter Drago Radaković
Garderoberki Lijana Baranović, Melita Trojar • Tehnični vodja Miran Pilko

Matjaž Zupančič

Dramatik, pisatelj in režiser Matjaž Zupančič, ki smo ga v SLG Celje predstavili že ob krstni uprizoritvi *Nemira* (rež. Mile Korun) na Odrupodrom v sezoni 1997/98, sodi v vrh sodobne slovenske dramatike. V sezoni 1998/99 so v SNG Drama Ljubljana uprizorili Zupančičevo dramo *Vladimir* (v avtorjevi režiji), za katero je avtor leta 1998 prejel nagrado Slavka Gruma. Njegova dramatika z edinstvenimi zgodbami, ki se večkrat načrtno ne podrejuje verizmu, omogoča številne interpretacije; odlikuje jo predvsem izbrušen dialog, poznavanje odrskih zakonitosti in subtilno pristopanje k duševnosti obeh spolov ter predvsem k njunim medsebojnim odnosom. Odnosi med žensko in moškim predstavljajo ključno odskočišče Zupančičeve dramske misli, s katero se dotika ontoloških vprašanj.

Bibliografija: *Izganjalci hudiča (tri drame)*, Lj., Mihelač 1993; *Zasledovalec*, Lj., DZS 1998, *Vladimir (dve drami)*, Lj., DZS 1999.

Mix Ernst: Vr Francije, 1962

Recepcija recepcije?

Že v prvem prizoru *Ubijalcev muh* dobimo dovolj podatkov, ki nam omogočajo premišljevat, sprejeti situacijo, vzpostavljeno na prehodnem, zbirnem prostoru, v recepciji. Prehodnost, zbirnost napeljuje na več problemov.

Prvi, kontrast, ki se pokaže v *Ubijalcih muh*, je kontrast med superiornostjo, arbitrarnostjo, samozavestjo Receptorja in podrejenostjo, omahljivostjo Portirja, ki svojo eksistenco občuti kot nezanesljivo. Ta kontrast je tudi rdeča nit Zupančičeve »fantastične igre«.

Portir hoče proč, sprašuje se, kaj bo z njim, če gostov nekoč ne bo več. Je preračunljiv, potencialno uporniški tip, vendar prešibek, preveč negotov, zaradi tega nagnjen k podrejenosti, čeprav dovolj ponosen. Dostojanstvo je pripravljen cepiti. Pritlešno tekmuje z Receptorjem, adute vidi v stvareh, v inventarju, je tipičen potrošnik, ki se dotika »velikih stvari«, vendar je zanje nezrel, česar se tudi zaveda. Upora ne udejani, manjka mu gotovosti, samozavesti, moči.

Portir svojo eksistenco občuti kot nezanesljivo. Nezanesljivo občutenje življenja kot osnova za strah, negotovost, neodločnost se kot ključni vsebinsko-sporočilni problemi *Ubijalcev muh*, značilni za vse protagoniste, združujejo v temeljnem Zupančičevem problemu spraševanja o človeškem dostojanstvu, o doseganju in ohranjanju le-tega.

Vzdušje, ustvarjeno v začetnem prizoru, z arbitrarno, v mnogočem tudi ves

čas manipulativno prezenco Receptorja, z njegovo maniro relativiziranja, maniro izkušenega modreca, ki skozi vso igro izraža resnice v okleščenih retoričnih vprašanjih kakor so: »Trajno delo? Kaj bo na njem trajnega?«, »Lepega dne, praviš? Kaj bo na njem lepega?«, usmerja naš horizont pričakovanja v tehniki napetih dialogov k problemom ubožnega človeškega iskanja dostojanstva, gotovosti, k problemom otipovanja bistva.

Zupančič iskanje bistva v *Ubijalcih muh* prikazuje kot pot skozi kontrastni okvir, ki ga oblikujeta na eni strani zrela asketska drža, dostojanstvo in na drugi strani nerazsodno, mladostno, nezrelo (mušje) zaletavanje.

Pot se v *Ubijalcih muh* goethejansko ves čas končuje, potovanje pa nakazuje. Na koncu se skoz sen, prived, vizijo potovanja tudi udejanji.

Vmes je ves čas ubožnost. Tudi ob koncu ostaja. Ostaneta pot in potovanje. Pot je del realnega, potovanje del fantastičnega. Je ubožnost majhnost? Je tista negotovost, ki kot solznodolinsko občutenje zavira našo zavest oziroma občutenje vsebnosti božjega?

Jasna očita Petru, da ne ve, kaj išče. Peter, urbani, postmoderni, prazni citat Orfeja, ki išče nekakšno Evridiko, ohranja samo nezaupljivost. Nezaupljivost lahko razumemo kot del nerazsodnosti. Peter se zaletavo poda na pot, ki omogoča dotikanje roba; je potencialni iskatelj, vendar bolj kot iskatelj ostaja sistematič-

ni rinež, pedantni cmeravec, kafkowska senca, ujeta v številke obtiči že na začetku. Nobene kljuke ne pritisne. Kljuke samo otipava, boža. Razpet med Jasno in Leno uprizarja nekakšno izštevanko. Nikamor ne vstopi. Ves čas ostane spodaj, zbran, ne izbran. Gre na težko, odgovorno pot, na kateri, vsem nedostojen tekmeč, propade. Propade ne samo v svojem strastnem stremljenju, ki ga žene preseči status večno odlomljenega roba, mrtvega kota ljubezenskih trikotnikov. Obtiči v jalovi zaletavosti. Do pulta se seže, naprej ne. Obtiči brez želja, še naprej prazen. Receptorjev stavek: »Gost, ki nima prav nobenih želja, ne spada sem!« mu ob koncu verjetno niti odzvanja ne več. Buška, ki si jo je naredil sam z nezrelim rinjenjem skoz zid, samo brenči, ko raste z glave. Obstane na mestu skupnega ime-novalca, ki ga postavi Mihael. Je ubijalec muh! Za kaj več ni sposoben.

V kontrastnem okviru razmerja dostojanstvo : zaletavost se nam vse osebe, ne samo Mihael, ki to poudarja, lahko kažejo kot ljudje z izgubljenim dostojanstvom. Tudi Jasna in Receptor se zavedata, da jima manjka dostojanstva. Receptor poudarja, da je biti pooblaščenec Severnice bolj kaznen kot nagrada. Nositi kaznen, zavedati se tega, sodi v okvir dostojanstva. Vendar dostojanstvo pri Jasni in Receptorju zavzema drugačno pozicijo. Oba se zavedata svoje omejenosti, obsojenosti na nekaj. Oba sta asketska. Jasna se odreče kafkovskemu, multiplo-sklerotičnemu svetu, v katerem je samo obraz med obrazi, prst med prsti na tipkah dvigala, ki ne vodijo nikamor. Odreče se nedostojanstvu bivanja, ki ga pogojuje z dvigali simulirano okolje. Takšno okolje ji

nudi samo prazno fascinacijo, spektakel. Odloči se za esencialni prehod, ki je v *Ubijalcih muh* metafora »dopolnitve«. Rob, preko katerega omogoča seči hotel, ni samomor, ni evtanazija. Trpko življenje je vsebina kozarca, ki ga Receptor ponuja ob odhodu, ob bilanci preživetega. Vsebina portskega vina je izpita do konca, na robu ostanejo samo izbrisljive kapljice, ranljiv spomin-sled, ki je drugačen od sledi brenčečih muh. Hotel ni zbirno mesto samomorilcev. Ni mesto, kjer nekdo izvršuje evtanazijo. Je prostor premisleka in prostor vračanja dostojanstva. Portir previje tipa, ki se pride zjokati v sobo. Jokajoči človek, ki se nag sprašuje o tem, ali je še zmeraj lep in mlad, nas nagovarja k premisleku o videzu in resničnosti. Cankarjeva vinjeta o lepem fantu, ki pobija, mrcvari muhe, že razkrinkuje praznino fascinacije, lažne lepote, ki se s pogledom v zakulisje sveta dra-

Max Ernst: Puberté ali pléiade, 1921

stično konča. Deklice skačejo okrog lepega, angelsko lepega fanta, ne vedoč, kakšna sadistična gnusoba je – Cankarju ne morejo biti drugačne kakor muhe. Svet je v svojem videzu lažen. Kakšen je Zupančičev svet? Hotel razkriva. Lepo oblečen, na modo reduciran tip pride v njem do pomembne sprijaznitve, da je starost trpka, vendar da je lahko tudi oblika otroštva. Portir ga previje, ne evtanazira. Evtanazija se v tem nenavadnem hotelu kaže kot človekova nesposobnost sprijaznitve s tem, da je otrok, še več – dojenček. Hotel je prostor, ki omogoča bistvena samospraševanja, in je prostor, ki daje odgovore. Ni prostor površnega životarjenja, ki ga vanj prinašajo različne usode. Zato je ves čas zaseden, zato se Receptor ne boji za svoj posel. Receptor je v tem širok, razumevajoč, odprt, do površnosti ljudi, ki prihajajo, ohranja pozo stare šole. Z običaji, bontonom, s tradicijo, z radikalno lojalnostjo do svojih gostov, ki so bolj ali manj vsi tabule rase, skuša na ravni medčloveške komunikacije vsesplošno površnost, površinskost pripeljati vsaj do določenih minimalnih skupnih izhodišč. Zaveda se, da je v tem stremljenju omejen. Ljudi, ki prihajajo v njegov hotel, ne vpiše. Manipulira ali nima kaj vpisati? Omejen je tudi v času, ki ga preživi z gosti, vendar ni zaletav. Poudarja, da je Jasna edini obiskovalec, ki ve, zakaj je prišla.

Je resničnost igra? Je Receptorjeva igra tipanje k smrti? Je smrt bistvena? Je smrt »dopolnilo življenju«? So *Ubijalci muh* igra o smrti? So igra o gledališču?

Je Receptor v *Ubijalcih muh* krut? Kaže se takšen. Ves čas nam je zoprni, oduren, odbijajoč, ciničen, superioren, aro-

ganten, sistematičen, predvsem pa discipliniran in strog.

Močno ga označuje spoštovanje običajev. Predstavljamo si ga, kako pedantno obrača ali ukaže Portirju obračati stare zaloge portovca. Predvsem skrbi za hotel. Skozi pedantnost se najprej kaže kot vsakdanja, vsega naveličana in v bistvu pusta tečnoba, ki si, izsušeno-sistematično jemlje begavke – te ga še seksualno dražijo – v svojo zaščito, jih, »in ordnung« trojnega zvončkljanja, izkoristi za svoje malovečerne perverzije, po katerih disciplinirano obriše kozarce. Je perverzna, blazirana zloba? Bi bil lahko lastnik kurbišča z »devičkami«? Jasna verjetno je devica. Mu verjamemo, da so takšne »grde« hiše, kot razloži Petru, nižje?

Čeprav ga občutimo kot zlo, se nam ob Mihaelovem prividu, snu, viziji, pogledu ob koncu prikaže/pokaže kot navzgor obrnjeno plavajoče truplo, obrnjeno v skrivnosten nasmeh, v simpatičen, igriv pozdrav. Njegovo cinično dobrodušno pozdravljanje, ki skozi vso igro relativizira in komentira dejanskost, postane že v prvem prizoru pomenljivo, dvoumno, opozarja nas, naj pazimo, kako ga bomo sodili.

Najbolj pomemben se kaže ravno zadnji Receptorjev pozdrav Mihaelu – obrnjeno truplo, ki se nasmehne. Razmerje s smrtjo postane jasno. Receptor smrt osmišljuje v radikalni, edinstveni, samosvoji, mogoče bizarni igri. Ta igra se kaže kot iz čudenja vznikla želja po vedenju, po odkrivanju. Igra ne pozna strahu; otroške poškodbe in smrti pričajo o tem.

Receptorjev obrat kot obrat trupla, kot igriva hudomušnost ruši našo tradicionalno predstavo o plavajočem truplu, s

tem tudi našo predstavo o smrti. Mar nas avtor potem, ko obsodimo Receptorja kot zoprnika in še huje kot zlobneža, ne sprovcira k pomembnemu vprašanju: ali znamo ločiti dobro od zla. K temu nas v napeti atmosferi v bistvu nagovarjajo vsi vsakdanji, realistični protagonisti s svojo površinskostjo in hkrati dvojnostjo. Lena je lahko del Jasne, razživet, seksualno brsteči del, telesen, živalski, nagonski. Je en korak za platonično Jasno. Diši po odprtem. Želi si zabave, odkritosti. Kot ljubica, priležnica svet občuti kakor ujetost v vedno isti, dolgočasni red, krog. V krogu ostane. Je del fenomena ljubezenskega trikotnika – poudarja lepoto večerij v troje – s tem je tudi del Petra.

Peter ženske dvojnosti ne zmore spoznati. Zanj je splet teles motnja, v kateri izgubi občutek za štetje. Trikotnik ga omejuje, zato, ker ob vseh stvareh, ki jih prešteva, ne more šteti niti tega, kolikokrat je porinil. Želi si vroče noči. Išče žensko, vendar je cagav fant, ki še nikoli ni pri fejšt puncu spal. V trikotnikih izgubi občutek, da je sploh kam pririnil. Dostojanstvo išče na tej ravni. Riniti je njegova usmeritev. Do spoznanja se nikoli ne prerine. Je celo korak za Mihaelom, prav tako sistematikom, vendar drugačnega tipa. Peter je diktatorček, pes slednik, ki jemlje naključje kot svojo priložnost: sledi Jasni, fukfehtarsko moleduje za eno vročo noč, dobi usmiljenje, Jasnino pripravljeno zapravi s svojo kolebljivostjo. Receptorju hoče vcepiti svoja pravila, ne zmeni se za osebno integriteto. Prepričan je, da je odrešenik, v resnici je smešen revše, vreden pomilovanja.

Leon, Mihael ga označi kot človeka z dostojanstvom, je dostojanstven pro for-

ma. Hotel in situacija ga pripravita do tega, da vsaj enkrat sleče hlače. Je mogoče postaran Peter, ki je končno seksualno zaživel? Človek je, poudarja, samo, če pripelje žensko do vrhunca. Kakšna ženska je Lena v Leonovi postelji? Leon pokaže, razkrije sebe kot osla, osla kot izvirni, pozitivni simbol seksualnosti. Hotel ga prisili, da prizna svojo pohotnost, več ni sposoben. Ostaja preučevalec starih slik. Sam je del sentimentalnih, konvencionalnih podob, ki izražajo napeto smer k telesnosti, vendar ne morejo iz utečenosti, pravilnosti, sistematičnosti pohotnosti. Leon odide. Je možki, ki v pohoti izgubi moško dostojanstvo. Lena je ženska, ki zahteva telesno dostojanstvo ženske. Ne priznava moške konvencionalne, mačistične utečenosti, vendar svojega telesnega dostojanstva ne doseže. Ostaja pri malih smrtih, v katere se prav tako pohotno zaletava. Male smrti so veliko, so pomembne, ženski in moškemu primarne, vendar verjetno niso vse. V njih je Lena velika, a še zmeraj tavajoča. Je razpeta. S starcem izgublja dostojanstvo, to čuti sama, hkrati pa se edino z njim lahko dotika vrhov, gorá telesnega. Gora je v tej igri simbolno močno izpostavljena. Lena jo začuti, vendar odide. Osvaja na ravni malih smrti, naprej ne gre. Na male smrti pristane, pristane na okleščeno dostojanstvo, v katerem ne bo zmožla uresničiti niti svojega simpatičnega eksibicionizma.

Mihael je korak pred Petrom, korake za Receptorjem. Ves čas ostaja osamljen bankrotiranec, ki ne ve, kam s svojo obetavno pogodbo skepticizma. Hotel mu je odprl pot k dvomu. Dvom je veliko, vendar v trenutku dramskega dejanja *Ubijal*

cev muh za Mihaela mogoče celo preveč. Ne ve, kam s svojimi vizijami. Dobro opazuje. Ves čas je na preži, vendar ostaja na pol poti. Resnici je nemara bližje kot Peter, vendar Petru prizna več kot sebi. Peter prizna dostojanstvo, ker se mu zdi, da Peter išče. Se je Mihael resnice že dotaknil? Kvazihamletovsko obstane v spanju, nemara sanjanju. Ne zna jih realizirati. Pogodbo ima v žepu, pa ne ve, kakšen izkupiček lahko iztrži. Življenje občuti kot okleščeno dostojanstvo, ki ga je

Max Ernst: Ženska, ki se ziblje, 1923

nemogoče preračunati. Trznost ga omejuje. Izgubil je samozavest. Lasten strah ga striže, lasten strah mu kaplja na glavo. Je angel, ki ne more vzleteti? Intuitivec, prerok?

Mu je Portir podoben? Portir se ne upre, čeprav veliko ve. Njegovo delo ni zanemarljivo, čeprav je podrejeno. Zna se postaviti zase, vendar ostane samo pri besedah.

Pravzaprav vsi ostajajo samo pri besedah, pri nekakšnem hrepenenju. So podobni protagonistom Cankarjeve *Lepe Vide*? So vsi nemočni bolniki pred variacijo »čarobne gore«?

Mihael potegne ulomek: »ubijalci muh«. Drug imenovalc, ki protagoniste združuje, je »odrevenelost«, vrtenje v krogu. Peter pride po Jasno. Je Jasna zapisana mrtvecu? Je mrtvec dejansko Peter? Mar je ne želi potegniti nazaj v odrevenel, mrtev krog, ki se mu je odrekla? Mar ne sovraži presenečenj, nenačrtovanih reči? Mar ni njegova želja manipulirati z odsevi preteklosti? Leon prizna, da preučuje stare podobe, Peter ne. Je bolj obsesiven, kot prizna. Sentimentalni bolnik, jalov diskutant? Dogmatik?

Receptor ob teh dramskih osebah vznika iz realistično napetega izhodišča dramske tehnike *Ubijalcev muh* kot temeljno fantastična vsebnost središča, okrog katerega brenčijo vsakdanje, izpolnjene ali neizpolnjene usode ljudi, med katerimi so redke dokončno pripravljene za prehod k bistvu. Edina pripravljena je Jasna. Mihael spozna svoje bivanje kot agonijo, kot nesmiselno, nedostojanstveno brenčanje, v tem ima preroško vizionarsko vlogo in upanje. Edini od gostov ostane v hotelu. Edini je ves čas na robu. Lahko bi odšel, skočil v vodo, pa tega ne stori. V žepu ima, poudarja, dobro pogodbo, vendar noče oditi. Želi si spanja. Mirnega spanja. Išče pomiritev. Jasna jo je že našla v Receptorju.

Receptor je drugačen od Aleksandra Lemskega. V *Nemiru* Lemskega lahko razumemo kot človeka smrti, ki zapira in zapre samega sebe, v čemer spominja na boga, ki eksplodira v svoji jalovi samoti.

Receptor je drugačen tudi od Vladimirja (Vladimir), ki ga lahko razumemo kot človeka smrti. Človeka, ki zaslepljeno uzurpira in v svoji zaslepljenosti celo predpostavlja, objublja odrešitev, s čimer spominja na starozaveznega Boga maščevalca – diktatorja.

Receptor je človek smrti in je hkrati človek igre, mojster sna, je borgesovsko-cortázarska figura, kot so v mnogočem tudi ostali protagonisti. Receptor združuje videz in resničnost, magičnost in realnost. Je vodnik. Je pooblaščenec zvezde Severnice, močnega signala, ki opozarja na smeri in postavlja vprašanja, kakor bi rekelo Marko Slodnjak, o »poševnih jadranih v bit«, o smereh, o iskanjih.

Ob Mihaelovi viziji, snu, prividu se smrt lahko pokaže kot igra. Zakaj ravno Mihaelu, človeku, ki je izgubil dostojanstvo? Receptor ždi, čaka, neguje portsko vino, obredno spoštuje običaje, kar lahko razlagamo kot obliko askeze, ne samo kot obliko pedantnosti, vendar je za razliko od Lemskega in Vladimirja tisti, ki ne predstavlja prepričevalne, skrbne, navidez dobre, v resnici pa tiransko-paternalistične vloge. Do ljudi, s katerimi vzpostavlja razmerja, je nenavaden, samosvoj. Kot pooblaščenec zvezde Severnice nas pelje v bližino Kermaunerjevih stavkov iz knjige *Iskanje boga*: »Kmalu se bo izkazalo, da spomin ni brez moči; da ne gre za spomin na zgodovinsko preteklost (na srednji vek, na arhaični svet, v katerem je Bog živel in sijal), ampak za spomin na večno navzoči in večno potekajoči vir: na večne studenice – ti nikoli ne presahnejo. Izpod pepela se bo razkrilo večno življenje.«

Kaj se razkrije Mihaelu, ko zagleda v reki plavajočega mrtveca? Kaj se razkrije

v igri, ko Mihael še enkrat zagleda taistega mrtveca, ki se obrne in se mu nasmehne? Zakaj Jasno pomirja Receptorjev obraz? Je Zupančič morbiden avtor? Se ukvarja z zgodovinsko preteklostjo ali se ukvarja predvsem z gledališčem, z iskanjem, s smermi, simbolno z zvezdo Severnico v umetnosti? Sam poudarja, da realizma kot literarno-umetniške struje ne podcenjuje.

Z Receptorjem se igra pomika tudi v umetnost, k lepemu in s tem h gledališ-

Max Ernst: Lepa vrtnarica, 1923

ču, k možnostim prostora, k obrnjenim prostorom.

Ubijalci muh smrt in lepoto gledališča prepletajo v zrcalni strukturi, s katero se bližajo misli, da je gledališče lahko – čeprav neprestano umira – blizu bistvu.

Že v osnovnem režijskem napotku dobimo informacijo, da gre za »prehodni, zbirni«
prostor. Oba pridevnika nakazuje smer oziroma usmeritev drame; ob pridevnikih »zbirni«
in »prehodni«
trčimo ob možnosti, ob izbiro.

„birni prostor nas opozarja na to, da bomo kmalu srečali ljudi, ki od nekod prihajajo, so nekam namenjeni, nekam hočejo, nekaj hočejo, iščejo, pričakujejo.

Oznaka »prehodni« ohranja prostor igre pomenljivo odprto. Vstop vanj je prostovoljen, vendar je vsak zanj odgovoren. Sezone v tem hotelu ni. Ves čas se dela, ne zaradi preživetja, temveč zaradi odprtosti same po sebi.

Stvari, ki se v recepciji udejanjajo, se ne ozirajo na čas. Kot da skuša avtor opozoriti, kako so naša dejanja eno s časom, če so v stremljenju resnično iskrena. Receptorja razumem kot iskrenega, dobrega, ne kaže se mi kot negativen lik. Daleč od tega je, čeprav včasih igra, mora igrati, da je manipulator. Od soljudi pričakuje veliko, od njih zahteva veliko. Stvari, s katerimi se ukvarja, niso preproste, vsebujejo iskanje poti naprej in poznajo poti do točke, od koder je pot naprej sploh šele mogoče iskati. Čeprav spoštuje običaje, tradicijo, je v njem nekaj avant-

gardnega, decentno manifestativnega, odločnega, premočrnega.

Protagonisti pridejo v njegov hotel sami. Ko so enkrat v njem, se jim zazdi, in nam z njimi, da so zaprti, ujeti, zdi se, da jih je ujel ravno Receptor, vendar sta smer, izhod vsebovana ravno v njem.

V *Ubijalcih muh* se izhod ves čas nakuže, vera vanj je prisotna kljub navidezni morbidnosti, utesnjenosti, srhljivosti, zatohlosti in zamrznjenosti.

Igra omogoča presežek omogoča ravno z dotikanjem smrti. Zupančič ne verjame v pekel, čeprav se mu, kot sam poudarja, »hudič kaže v podrobnostih.« Hudič je metafora. Hudiča je v dialogih precej, čeprav prostor ni zaprt hermetično, kakršen je na primer prostor Sartrovih *Zaprlih vrat*. Hudič v *Ubijalcih muh* je v nesporazumih, čeprav je Zupančičev prostor prostor izbire, možnosti. Na eni strani omogoča pogled nazaj, v navidezno bleščavo in upoštevanje mesta varnih konvencij, v katerem so smeri označene s cestnimi lučmi. Portir bi lahko odšel. Bi bilo igre konec? Portir ostane, igra teče naprej. Ustavi ga njegova potreba po iskanju, ne prihod Receptorja, mojstra sna, ki mu s svojo skrivnostno, cinično, superiorno, vendar odprto, včasih zelo ostro, neprizanesljivo držo omogoča in od njega zahteva vero. Naprej se sicer kaže – *Ubijalci muh* so igra obrnjenega – v perspektivi hladu, vendar z decentno poudarjeno goro oziroma zvezdo Severnico. Po tej zvezdi so se orientirali mornarji na odprtem morju. Severnica kot smer ostaja v našem spominu. V igri *Ubijalci muh* jo lahko razumemo kot metaforo za »večno navzoči in večno potekajoči vir.« Receptor je njen pooblaščenec. Ima

Max Ernst: Vrnitev: lepe vrtnarice, 1967

prednost pred ostalimi, ki smo pod Se-vernico večkrat izgubljeni. Kljub tehnolo- giji, kljub svetu kot globalni vasi, v ka- teri vsak lahko pozdravi vsakega, kljub vasici Sloveniji, v kateri mislimo, da vsak pozna vsakega, smo od resničnega poz- navanja daleč.

Receptor je arbiter, je vodnik, je člo- vek, ki pozna poti, smeri. Verjetno je lik, ki je šel skoz izkušnjo okleščenege dosto- janstva. Še zmeraj poudarja, da je njego- vo delo bolj kazen kakor nagrada. V čem sploh omogoča vračanje dostojanstva? Je strog, ciničen, natančen, navzven zoprn, vendar pozdravlja na poseben način. Zdi se, da je njegov način pozdravljanja te- meljen. Receptorjev cinični »Kaj bo na njej (noči) lahkega?« ne zahteva za vsako ceno razumeti, razčleniti, temveč iskati, se čuditi, se umiriti. Jasno pomirja. Ču- diti se iz osvojenih izhodišč, vztrajati v prestopu teh izhodišč, je sporočilo *Ubi- jalcev muh*. Vsem, poudarja, se enako tru- di najti sobo. To resnično tudi počne. Je tisti, ki sprejema. Določa ga ime. V bis- tvu je mil človek. Nikogar ne zavrača. As- ketsko, umirjeno kontemplativno čaka, da se portovec usede, uleži. Je portovec v trpkost stisnjen, surogatno okušanje živ- ljenja pred prehodom? Trpko je ves čas prisotno. Smrt je trpka, četudi je dopol- nitev. S portovcem Receptor izvaja pose- ben vsakdanji, vendar skrivnostni obred. Kaj daje Receptor v pokušino? Vednost, smrt, dokončnost, popolnost, umetnost, vztrajnost, vero, ljubezen?

Kaj išče ženska v okusu? Kakšnega okusa je moški? Kakšnega okusa je žen- ska? Kaj so male smrti?

Zupančič analizira odnos moški:žen- ska kot odnos večnega iskanja, okušanja, potrkanja, sledenja in tudi tolčenja, po- bijanja. *Ubijalci muh* prikazujejo prosto- re možnosti med žensko in moškim, nju- ne prostore odtekanja in pritekanja, pro- store drznega in preplašenega. Otroške- ga in starčevskega. Od pleničke do ple- ničke. (Tip, ki pride v hotel, se pusti pre- viti.) *Ubijalci muh* kažejo prostore ambi- cij, želja, ponosa, možnosti tistega pro- stora, ki nemara omogoča medsebojno ohranjanje dostojanstva.

So *Ubijalci muh* tudi igra o gledališču? Je prehodni prostor, dvojni prostor, Re- cepcija, stični prostor dveh svetov? Stre- mi človek k popolnemu tudi z gledališ- čem, ki ni popolno? Kaj potemtakem uprizarja Receptor? Je gledališče – kot lépo – »poševno jadranje«? Mar avtor ne izhaja samokritično, samosprašujoče tu- di iz svoje izkušnje? Mar ne hodi mimo vratarnice na akademiji, kjer poučuje, vratarnice, mimo katere je vstopil kot bruc? Kako predstavlja, občuti – obče čuti prostor, svet kot recepcijo? Lahko sprej- memo recepcijo kot za silo udoben tran- zitni prostor, stisnjen, omejen, vendar do- voljen. V tem Zupančič ni prav nič ti- pično slovensko zakompleksan. Je prav, da recepcijo sprejmemo kot prostor, ki vodi k presežkom? Recepcija, kakršna že je, je majhna, vendar je hkrati prostor, ki vodi k meji med tu in tam, je rob med umetnostjo življenja in smislom življenja, je meja med lepim in popolnim.

Matjaž Zupančič
UBIJALCI MUH
(Fantastična igra)

OSEBE:

PETER

JASNA

LEON

LENA

MIHAEL

PORTIR

RECEPTOR

Hotel kot mnogi drugi, a hkrati ne v celoti običajen. Pred nami je vsekakor recepcija, torej prehodni, zbirni prostor z vsem potrebnim inventarjem za goste in osebje. Stoli so oblazinjeni in sploh je naokoli več reči, ki služijo počutju; vse skupaj vendar ne nudi posebnega udobja. Dobro vidne so stopnice, ki vodijo navzgor, v sobe. Po njih navzdol gre hitro in oprezno portir, oblečen v zimski plašč čez svojo portirsko uniformo. Ko pride dol, nekoliko okleva, potem gre hitro k vratom in se prav tako hitro ustavi, ko pride receptor.)

Receptor: Je vse, kot mora biti?

Portir: Vse, gospod.

Receptor: Sobe?

Portir: Čiste, kot vsak večer.

Receptor: Gastje?

Portir: Nekaj pritožb, a vse malenkostne.

Receptor: Si upošteval moja naročila?

Portir: Natančno, kot ste želeli.

Receptor: In?

Portir: Nič novega, gospod. Dvakrat je zvonila, dvakrat sem šel k njej. (*Portir si počasi in neopazno slači plašč.*) Vino je pripravljeno, tako kot ste želeli, portsko vino, še iz stare zaloge, ki gre, to moram reči, počasi h koncu...

Receptor: Kaj je hotela?

Portir: Nič posebnega... In drugič isto kakor prvič. Hočem reči, nič takega, kar bi šlo čez mojo službeno dolžnost, če me razumete...

Receptor: Ko bo zvonila tretjič, Alberti...

Portir: Ko bo zvonila tretjič, boste šli k njej vi, se razume.

Receptor: Takrat boš prinesel vino.

Portir: Portsko vino, stare zaloge.

Receptor: Dobro. Pojdi zdaj nazaj gor in končaj z delom.

Portir: (*Hitro.*) Grem, gospod. (*Hoče oditi.*)

Receptor: Alberti!

Portir: Ja, gospod?

Receptor: Kaj pa počneš s tem plaščem?

Portir: S plaščem? (*V zadregi.*) Kaj počnem?

Receptor: Zakaj ga držiš v rokah?

Portir: Tako, za vsak slučaj. Mogoče niste opazili, ampak zadnje čase se je zelo shladilo in...

Receptor: Alberti. Povej mi, imaš rad svoje delo?

Portir: Svoje delo? Kakšno vprašanje. Seveda ga imam rad. In želel bi ga opravljati še naprej, čim dlje je mogoče... Zares nimam nobene druge želje kakor to.

Receptor: S tem plaščem v rokah, Alberti?

Portir: Pravkar sem ga nameraval odložiti, takole...

Receptor: Hotel si oditi, kaj? (*Tišina.*) Alberti!

Portir: Oditi? Le kam bi šel. Pa tudi če bi šel, bi prišel nazaj... Hotel sem samo malo ven, na zrak. Zagotovo bi prišel nazaj. Da bi pustil takšno službo? Ne, ne. (*Zvito.*) Vem, da me potrebujete. Tako nepomemben pa spet nisem, a ne?

Receptor: To je nedostojno, kar si hotel storiti.

In to sredi sezone!

Portir: Dovolite, ampak pri vas je sezona kar naprej.

Receptor: To je proti običajem!

Portir: (*Nenadoma pogumno.*) A tega pa ni v vaših običajih, da človek kdaj dobi dopust? A na to pa ne pomislite, da ima človek potrebe, tudi če je v vaši službi? Sploh pa, včasih pomislim na kakšno trajno, zanesljivo delo...

Receptor: Trajno delo? Kaj bo na njem trajnega?

Portir: Saj mi je ljuba, ta služba, ne rečem, a kaj, ko je tako nezanesljiva... Vi pravite drugače, ampak jaz vem, kako je s to rečjo.

Receptor: Povej mi, kako je s to rečjo.

Portir: Zdaj, ko je hotel poln, zdaj je vse v redu. Kaj pa, če nekega dne ne bo nobenega gosta več? Potem greva jaz in moja služba! Ste pomislili, kaj bo, če ostaneva samo jaz in vi? Kaj bo potem, vprašam? Potem jih bom pa jaz, čeprav nič kriv, dobil po glavi. Vem, da ste nagle jeze, in takrat bom jaz pri roki. Res nisem prav posebna izbira, ampak vseeno...

Receptor: (*Strogo.*) Dosti, Alberti.

Portir: To delo je moje življenje in če ga izgubim... Res, da življenje takšnega portirja ni nič posebnega, ampak vseeno mi je ljubo... Kaj bo z mojo službo, če lepega dne ne bo nobenega gosta več?

Receptor: (*Nekoliko odsotno.*) Lepega dne, praviš? Kaj bo na njem lepega?

Portir: Gospod?

Receptor: Brez strahu, Alberti. Dokler jaz vodim ta hotel, bo obiskovalcev vedno na pretek. Poglej skozi okno. Gotovo je kje blizu novi gost.

Portir: (*Gre k oknu.*) Kaj boste z njim, če res pride? Praznih sob ni več.

Receptor: Še vedno ne razumeš, kaj? Zakaj pa misliš, da so sobe tukaj vedno polne? Kje je ključ za to uspešnost?

Portir: Mislite na postrežbo, vljudnost, inventar...

Receptor: To je pomembno, a ne nepogrešljivo. Ključ je v tem, da nikogar ne odženemo od vrat. Slej ko prej se najde prostor...

Portir: Za vsakega?

Receptor: Za vsakega, Alberti.

(*Tišina. Portir gleda skozi okno.*)

Portir: Prav ste rekli. Nekdo prihaja.

Receptor: Novi gost?

Portir: Zdi se mi, da je tako. Obraza ne vidim dobro... Po tem, kako se ozira naokoli, bi sklepal, da je nov.

Receptor: Pojdi gor. In ne pozabi na dogovor.

Portir: Kot ste naročili: ko bo zvonila tretjič. Portska vino... (*Odhaja.*) Res imam rad to službo... Hočem reči, saj se ne jezite?

Receptor: Zdaj ni čas za to, Alberti. Kasneje se bova pogovorila o tem.

Portir: Saj se ne mudi, gospod. (*Sam zase.*) Sploh se ne mudi.

(*Portir odide. Receptor gre za receptorsko mizo in si poravna metuljčka. Čez nekaj trenutkov vstopi Peter, mlajši moški z očali.*)

Peter: Dober večer...

Receptor: (*Z zanimanjem.*) Kaj je na njem dobrega?

Peter: Prav imate. Zelo prav imate s tem vprašanjem.

Receptor: Želite?

Peter: Iščem... kako naj rečem...

Receptor: Sobo?

Peter: Tudi to... a še bolj kot to... iščem neko osebo.

Receptor: Kakšno osebo?

Peter: Žensko. Žensko osebo.

Receptor: Žensko in sobo, oboje hkrati? To ste pa zašli v napačen hotel. Pri nas so na voljo samo sobe. Če boste šli nižje proti mestu, utegnete dobiti, kar iščete. Lahko noč.

Peter: Ne, ne razumete. Iščem neko žensko, ne katerokoli... Na vsak način jo moram najti.

Receptor: In zakaj mislite, da je tukaj?

Peter: Ne vem, če je. Mogoče mi lahko poveste...

Receptor: Jaz sem tukaj kot receptor. To je moja služba. Vprašanje pa je, zakaj ste tukaj vi.

Peter: Saj pravim, da iščem neko gospodično...

Receptor: To je premalo. To je toliko kot nič.

Peter: Res ne vem imena, a vem, kako izgleda.

Receptor: Kako pa izgleda, ta gospodična?

Peter: Mojih let, srednje postave, temni lasje in, presenetljivo, zelo svetle oči... in še nekaj je.

Receptor: (*Z zanimanjem.*) Kaj?

Peter: Verižico je imela okrog vratu, lepo, zlato verižico...

Receptor: Je imela?

Peter: Ko sem jo poslednjič videl...

Receptor: To je še vedno premalo. (*Tišina.*)

Peter: Poznam njeno pisavo! Če dovolite, da pogledam v knjigo gostov...

Receptor: Ne veste imena, poznate pa pisavo? Nenavadno.

Peter: Sploh ne, napisala mi je pismo, hočem reči, ne ravno meni...

Receptor: Imate njeno pismo, ki ni za vas?

Peter: To je naključje, dolga zgodba, ki se vas ne tiče, samo za knjigo gostov bi vas prosil.

Receptor: Ne vem, kdo ste, da bi vam izdajal identiteto mojih gostov. To dovolim samo tistim, ki imajo tukaj sobo.

Peter: Ampak to je smešno.

Receptor: Tak je običaj.

Peter: V redu, vzamem sobo.

Receptor: Ne morete, so vse oddane.

Peter: Kako? Nobene proste sobe ni več?

Receptor: Zdaj ne. Mogoče kasneje. Mogoče jutri.

Peter: Prepozno je, da bi šel naprej. Še posebej, dokler ne izvem, ali je tukaj ali ne.

Receptor: Mučna scena, prav res. Kaj naj storiva? (*Stopi k njemu, prijateljsko.*) Moj nasvet je, da malo potrpite. Če ste že tukaj, ne boste kar tako odšli. Sploh pa – in to je mimo službene dolžnosti – mislim, da se bo v kratkem izpraznila soba.

Peter: V kratkem?

Receptor: Ne morem vam prav natančno reči kdaj, lahko pa mirne duše rečem kmalu. In morda ne samo ena, morda boste na koncu lahko še izbirali... Za vsak primer povejte, kakšno bi želeli.

Peter: Vseeno, samo da je s posteljo.

Receptor: Z razgledom ali brez?

Peter: Vseeno, kdo bo ponoči gledal skozi okno.

Receptor: Ampak zjutraj, če se na primer zbudite, je razgled lahko zelo prijetna stvar – če soba gleda na pravo stran. Okno na severno stran, to je za izbran okus. Pokrajina je brez hiš, ena sama zasnežena ravnica, ki izginja v belkaste meglice, in če je vreme čisto, prav zadaj vidite visok in špičast vrh, ki mehko prebada trebuškaste oblake... Temna, je pravite?

Peter: Ja, temnih las, srednje postave...

Receptor: In vaših let?

Peter: Približno, saj veste, pri ženskah je to včasih zapleteno...

Receptor: Če pa vzamete sobo na južni strani –

no, tudi to je lahko zanimivo. Podnevi manj – zato pa toliko bolj, ko pade mrak: od daleč gledate na mesto, ki ponoči oživi. Luči utripajo do zgodnjih ur in škrlatno barvajo nebo nad sabo.

Peter: Hvala, ampak res mi je vseeno.

Receptor: Verižica, pravite?

Peter: Ja, zlata verižica, z obeskomo...

Receptor: Kako to, da imate njeno pismo, če ni bilo namenjeno vam?

Peter: Nikomur ni bilo namenjeno, pravzaprav, komurkoli: jaz sem ga našel in...

Receptor: Vzhodna stran ni posebej zanimiva, mimo službene dolžnosti. Je pa res, da je tam nekaj zelo udobnih sob, če se želite zares dobro odpočiti.

Peter: Saj je vseeno, saj je vseeno! Hočem samo izvedeti...

Receptor: Nič ni vseeno! Ste pa res človek brez duha. Prišli ste v hišo, ki je precej starejša od vas, če tega še niste opazili. Tukaj smo z leti razvili običaje, ki se vam mogoče zdijo nenavadni, a se boste morali vseeno po njih ravnati, in to brez malomarnosti. Gost, ki nima prav nobene želje, ne spada sem. *(Se razvema.)* Tam zadaj za hotelom, na severni strani, teče reka in za njo je led in sneg. Na njenem bregu je lesena lopa, včasih so jo uporabljali ribiči. Naprej od nje ni žive duše. Vidite, tam je mogoče prenočiti brez vsake želje in če hočete slišati mojo najbolj skrito misel, spanje ni tam najbrž nič manj sladko. Toda na dveh stolih hkrati se ne da sedeti in če mislite ostati tukaj, potem spoštujte običaje, ki pritičejo temu prostoru...

(Skozi vhodna vrata stopi Mihael, mož srednjih let. Gre k receptorski mizi.)

Receptor: Šestindvajset?

Mihael: Šestindvajset, prosim.

Receptor: *(Mu da kjuč.)* Kakšna želja za zvečer?

Mihael: Nekaj bi res imel... Voda v kopalnici. Pipa pravzaprav – kot da se je ne da povsem zapreti. Čez dan me ne moti, ampak ponoči je kapljanje zelo vsiljivo in včasih prav neznosno.

Receptor: Naročil bom, naj odpravijo napako. Dober sprehod?

Mihael: Zelo. Svež zrak, tudi meglice so se dvignile...

Receptor: *(Hitro.)* Ste šli k reki?

Mihael: Mimogrede sem zavil čez most...

Receptor: *(Nejevoljno.)* Rekel sem vam, da ne

hodite tja dol! Zakaj me ne ubogate?

Mihael: Tam je sprehod pač najlepši.

Receptor: In najmanj varen. Sploh zdaj, ko je breg ujet v leden oklep... Sicer pa, jaz sem vas opozoril. Vsak človek mora sam skrbeti zase.

Mihael: To je res. Kaj pošte, kakšno sporočilo?

Receptor: Dovolite, da pogledam. *(Odide.)*

Mihael: *(Tiše.)* To je samo trik, če me razumete.

Peter: Kakšen trik?

Mihael: Trik, da z vami govorim na samem. Nobene pošte ne more biti, nobenih sporočil. V resnici ni nikogar, ki bi mi pisal... Ampak tale človek mi sedi na vratu, odkar sem tu.

Peter: Tudi meni ni najbolj ljub, a zdi se mi, da konec koncev opravlja svojo službo.

Mihael: Ne ne, več kot to. Veste, posloven človek sem, a so mi šli posli po zlu brez pravega razloga. Nekaj je bilo narobe, a do danes nisem zvedel, kaj... Od takrat ne zaupam več nobeni stvari in nobenemu človeku. Včasih se mi zdi, da je vedno za korak pred mano, da natančno ve, kaj imam namen storiti, in sprašujem se, od kje mu ti podatki. Ste novi tukaj?

Peter: Nekoga iščem, pravzaprav...

Mihael: Pojdite stran, dokler še lahko greste. Dokler česa ne izgubite.

Peter: Ničesar nimam s sabo, kar bi lahko izgubil.

Mihael: Prav gotovo imate. In mislite zdaj na to, kajti potem bo prepozno.

Peter: Kaj to pomeni?

Mihael: Pomeni to, kar sem rekel.

Peter: Vseeno ne razumem.

Mihael: Govorim o tem, da nesreča vedno pošilja znamenja.

Peter: Kakšna znamenja? Govorite vendar bolj jasno!

Mihael: Jasno? Poglejte me.

Peter: Kaj hočete?

Mihael: Samo dobro me pogledite. In povejte, kaj vidite.

Peter: Nič posebnega, človek ste pač, to vsekakor... *(Ga gleda.)* Ne vem, kaj bi rekel.

Mihael: Dobro. Potem raje povejte, česa ne vidite.

Peter: Česa ne vidim na vas? Ne vem, kje bi začel...

Mihael: Hočete reči, da je na meni več tistega, česar ni, kot tega, kar je? Ste to hoteli reči?

Peter: To ne, samo teže je začeti.

Mihael: Potem naj vam pomagam. Dostojanstvo, na primer. Ga vidite?

Peter: Dostojanstvo?

Mihael: Tako je. No? Tiho ste? Seveda, ker ga ne vidite. In ne vidite ga, ker ga ne morete videti. Ker ga ni. In ni ga, ker sem ga izgubil... tukaj.

Peter: Kako to?

Mihael: Pred časom sem prišel v ta hotel, da bi sklenil posel, ki bi me potegnil iz bankrota. Vse je šlo dobro, sklenil sem pogodbo in imel namen zvečer oditi. Zložim obleke in vse ostalo, pospravim sobo, a sonce je bilo še visoko in sklenem, da bom šel malo na sprehod. Šel sem po cesti in potem čez polje k reki. Bil je lep sprehod, čist in jasen dan. Vračal sem se že, ko se za trenutek ustavim na mostu. Tam se naslonim na ograjo. Tako slonim, ravno sem bil od kosila, sit, z dobro sklenjenim poslom v žepu, miren in dobre volje. Gledam, kako leno teče voda pod menoj. Nobene sapice v zraku, nobenih sprehajalcev. Nekje je bil prižgan radio, daleč stran je igral neko melodijo – ko se je nenadoma daleč spredaj na vodi pojavila temna lisa. Nekaj cunjastega, od daleč brezobličnega se je počasi zibalo sem gor: bliže je prihajalo, več oblike je imelo, dokler se ni povsem približalo.

(Zgoraj na stopnicah se pojavi receptor. Molče posluša.)

Videl sem glavo, z obrazom v rečno dno zazrtim, še nič napihnen trup in roke, ki so z odprtimi dlanmi, kot bi hotele odstraniti motno površino, rahlo povესlavale sem in tja. Še kratek trenutek in bil je tik pod mano. Jaz tu zgoraj, on tam spodaj – znašla sva se na najbližji točki. Zavohal sem ga, bil je nepozaben vonj, in vdihnil sem ga, čisto brez dostojanstva in s polnimi pljuči, kot da sem ves čas čakal le na to: bil je krut in mrzel vonj, butnil mi je v glavo in začutil sem, čisto brez dostojanstva, da ga od nekje poznam, za trenutek, čisto droben trenutek je bilo, kot da plavam z njim v isto smer – potem pa je urok minil in že je plaval sam naprej, zazrt v rečno dno, jaz pa sem stal na istem mestu, nagnjen čez ograjo, sit in z dobrim poslom v žepu, a brez dostojanstva, ki je odplavalo z njim tja nekam v horizont...

(Receptor znova izgine.)

Šel sem nazaj v hotel, znova razpakiral kovčke in zložil stvari v omaro. In sem še vedno tukaj. Zdaj

razumete?

Peter: Seveda ne!

Mihael: Kako naj grem brez dostojanstva ven med ljudi? Tej stvari moram priti tu do dna, brez tega se ne da živeti... *(Pokaže na receptorsko sobo.)* Sploh pa, sumim, da ima on prste vmes. Svaril me je, naj ne hodim tja... Je mogoče vedel, da se bo to zgodilo? Kdo je bil mrlič? Od kje je priveslal in kam ga je odneslo in z njim moje dostojanstvo? V kakšno igro sem se zapletel, kdo meša karte, kdo deli? In kakšna so pravila? Odgovor je v tej hiši, to je onkraj dvoma.

(Po stopnicah prideta Leon in Lena.)

Leon: Počakaj vendar! Pridi nazaj, te prosim.

Lena: Vsega skupaj imam dovolj, razumeš? Čez glavo dovolj!

Leon: Poslušaj me prosim do konca. Počakaj, da povem, kar ti želim povedati.

Lena: Dobro, čakam.

Leon: Pa ne tukaj!

Lena: Zakaj pa ne tukaj?

Leon: Prosim te, pojdiva nazaj gor.

Lena: Jaz ne grem več gor! Jaz grem naravnost ven skozi tale vrata, ven na cesto in stran!

Leon: Zunaj je mraz. Prosim te.

Lena: Povej, kar misliš povedati, kajti jaz odhajam.

Leon: To ne spada sem, to je najina stvar.

Lena: Najina stvar? Kaj pa govoriš? To je tvoja stvar! Če je najina stvar, potem je tudi moja, jaz pa ne razumem več ničesar! Zakaj to skrivanje? Povej, priznaj naravnost, vpričo teh ljudi, česa te je strah? Če je strast zločin, potem naj bom jetnica: toda sama bom izbrala svojo ječo!

Leon: Priznam naj? Prav, priznal bom, toda šele takrat, ko boš ti priznala, da potrebuješ le občinstvo! Res ni preveč številno, toda če boš vpila še naprej, bo dvorana hitro polna!

Lena: In kaj potem? Kje pa piše, da je treba to početi le na samem, skrivoma, kot dva tatova? Kje piše, da se to počne po teh puščobnih sobah, kjer je naslada ujeta v vedno isti, dolgočasni hišni red? Kjer se neprestano nekaj prisluškuje, oprezuje, namiguje v temnih kotih svojih sob in si nihče ne upa ven in čez! Kjer hišni red določa, kdaj bova jedla, spala, se ljubila? To je previsok račun in jaz ga ne morem poravnati!

Leon: Zakaj vališ vso krivdo name? Sem res samo

jaz kriv, da sva tukaj? Kar se je zgodilo, se je zgodilo in ti ne nosiš nič manj krivde kakor jaz!

Lena: Ampak jaz ne morem več dihati!

Leon: Potrpi še malo...

Lena: Nič več ne bom trpela!

Leon: Jutri greva stran.

Lena: Kam stran? Samo sprenevedanje. Ta zgodba bo imela vedno isti konec.

Leon: Dobro, potem pa pojdi! Kaj čakaš? Zakaj vse te besede pred ljudmi, ki se jih vse skupaj nič ne tiče? Prav, strinjam se, končajva to, samo brez nepotrebnih govoranc!

Lena: Končno. Končno konec teh brezkončnih koncev!

(Lena odide in zaloputne vrata za seboj. Rahla zadrega.)

Leon: Zaletavo bitje. Z glavo skozi zid. *(Tišina.)* Dobro, tudi jaz nisem popoln, kdo pa je, vas vprašam? *(Petru.)* Mogoče vi?

Peter: Tega si ne domišljam.

Leon: To je vljudna laž, gospod. Seveda si domišljate, tudi jaz sem si v vaših letih... Kar glejta me! Vem, kaj si mislita. Pohoten starček in uboga mala punčka. Ampak življenje ni stereotip, to si čim hitreje izbija iz glave. Res je, imam svoje življenje, bolje rečeno, imel sem ga, in bilo je natančno tako, kot sem ga želel: in če se mi sedaj dogaja to, kar se mi, in to pred vašimi očmi, se mi dogaja mimo lastne volje. Ampak dogaja se, nor sem nanjo, in ona misli, da se to bojim priznati! Tudi vidva tako mislita, mar ne?

Mihael: To, kar si mislim jaz, se vas ne tiče.

Leon: O pa se, v očeh vam vidim. Ampak se motite. Ne, tega me res ni strah priznati. In če mi je že tu pred vami potegnila hlače do kolen in to tako, kot to zna samo ona, potem jih bom do konca slekel sam in vam povedal tole: ja, zgrabilo me je kot še nikoli. Pohoten sem, da se sam sebi čudim, zgrabi me, samo da jo pogledam – kaj pravite na to, mladenič? – in z njo sem človek in brez nje sem nič. Potegnila me je prav na rob, tako da jasno vidim to razliko. In ko sedaj stojim na tem robu, prvič vem, da zares živim, in to je njena zasluga; to priznam brez vsakega omahovanja. Želim pa, da spoštuje tisto, kar je še ostalo v meni in česar se ne da več spremeniti – hočem, da spoštuje moj način. Sem konvencionalen človek, človek stare šole, kot se reče, in tudi ko bom šel čez tisti rob –

ta trenutek ni več daleč, leta so pač leta – bi rad to storil tako kot moji predniki, pokončno in tudi s kravato, če je treba, ne pa kot zmešan pubertetnik, ki je izgubil vsakršno razsodnost. Če torej komu lažem in se včasih skrivam, ni to zato, ker se bojim, ampak zato, ker sem tak človek; če je ta konvencija napačna, je pač napačna. Sploh pa, kaj je v življenju prav in kaj ne? Spoštovanje, gospoda. *(Odide po stopnicah.)*

Mihael: Kakšen govor! Dostojanstven človek.

Peter: Kje je receptor z vašo pošto?

Mihael: Kako naj vem? Mogoče je šel k njej.

Peter: H komu?

Mihael: Seveda, pozabljam, da ste šele prišli sem. Res je, da me opazuje, a tudi jaz pozorno gledam njega. *(Tiše.)* Močno sumim, da je vrgel oko na eno izmed gostij.

Peter: On? Receptor? Kako veste?

Mihael: Dvakrat sem bil po naključju zraven, ko sta govorila. In nehote sem videl, kako jo opazuje. S čisto posebnim zanimanjem jo je gledal, z zanimanjem, ki presega službeno dolžnost.

Peter: In ona?

Mihael: Težko bi rekel. Molčeča ženska, malo govori, le prsti so vedno znova oviti v zlate rinke, ki jih ima okrog vratu.

Peter: Čakajte! Verižico ima, pravite? Zlato verižico?

Mihael: Brez dvoma in...

Peter: Kaj pa drugače?

Mihael: Kaj drugače?

Peter: Kako izgleda, kakšna je?

Mihael: Mlada ženska, vaših let, prej mlada kot stara...

Peter: Lasje? Kakšne barve so lasje?

Mihael: Bolj temni kot ne.

Peter: In oči?

Mihael: Bolj svetle kot ne.

Peter: In ste prepričani, da še ni odšla, da je še vedno tukaj? Povejte vendar!

Mihael: Odkod naenkrat ta nestrpnost? S tem ne pridete nikamor. Posloven človek sem in v poslih nestrpnost najbolj škodi; a prepričan sem, da se tudi drugače ne izplača. Torej: tukaj ste zaradi neke ženske?

Peter: Samo zaradi nje.

Mihael: Smem izvedeti zakaj? Kaj imate z njo?

Peter: Ne vem! Saj to je tisto. In zadnji čas je, da

izvem.

Mihael: Dobro, dobro, to je vaša stvar: nočem biti vsiljiv. Dostojanstven človek ste, to se vidi na prvi pogled in ne zapravljajte tega po nepotrebem. Moj nasvet še velja: stran, dokler je mogoče!

(Vrne se receptor.)

Receptor: Nobene pošte, nobenih sporočil.

Mihael: Se mi je kar zdelo. Človek pač poskusi, saj razumete... Zdaj grem gor. *(Receptorju.)* Brez jeze, vas prosim. In ne pozabite, to kapljanje je lahko neznosno...

Peter: Tukaj ste. Zdaj mi boste povedali, zakaj...

Receptor: *(Strogo.)* Počasi! Kam se rinete? To je recepcija, ne tržnica!

Peter: Nič se ne rinem, želim samo odgovor.

Receptor: Kakšen odgovor? Saj niste nič vprašali.

Peter: Ne izmikajte se. Dobro veste, zakaj sem tukaj.

Receptor: To je premalo. To je toliko kot nič.

Peter: Hočem odgovor!

Receptor: Hočete odgovor? Prav. Moj odgovor je, da imajo gostje prednost. In tudi nasploh je običaj, da se spoštuje vrstni red. Kdo pa mislite, da ste, da boste kar preskakovali? Zares se trudim, da vam čimprej najdem sobo. Zato se pa ne silite in ne prerivajte, ker to ustvarja samo zmedo! *(Mihaelu.)* Kapljanje torej. Poskrbel bom za to, a tudi vi v prihodnje poskrbite, da boste manj nesolidni. Tukaj biti, to ni le pravica, je tudi dolžnost!

Mihael: Kaj ste hoteli reči s tem?

Receptor: Nič drugega kot to, kar sem rekel.

Mihael: Kako nič? O kakšnih dolžnostih govorite?

Receptor: O takih, ki jih imate kot hotelski gost.

Mihael: Moja stvar je, kam hodim na sprehod! Ali pa mogoče to določa hišni red?

Receptor: *(Bolj spravljivo.)* Ne, seveda ne. Gost ima vedno prav.

Mihael: Dobro je, da to priznate. Kajti to je samo moja stvar in od nikogar drugega. Dobro, da ste to priznali, kajti sedaj vam lahko voščim lahko noč.

Receptor: Kaj bo na njej lahkega?

Mihael: To vprašanje ni od muh... Kajti nič lahkega se ne počutim. *(Petru.)* Pa ne pozabite, kaj sem vam rekel. *(Odide.)*

Receptor: *(Petru.)* Če se ne motim, ste tudi vi hoteli nekaj reči.

Peter: Oseba, ki jo iščem, je tukaj!

Receptor: Nikoli nisem rekel, da je ni.

Peter: Ves čas ste vedeli, da je tukaj!

Receptor: To spada v službeno dolžnost.

Peter: Zakaj mi pa niste takoj povedali?

Receptor: Ker ste tujec. Nimate sobe v tem hotelu.

Peter: Sedaj je pa dovolj! Seveda je nimam, če mi je pa ne daste!

Receptor: Se pa trudim, ne pozabite tega.

Peter: Vse to je golo jezikanje. Hočem vedeti, zakaj to prikrivanje! Kakšne namene imate z njo?

Receptor: Spet se prerivate, spoštovani tujec.

Peter: Boste mogoče rekli, da se ne zanimate zanjo?

Receptor: To so samo govorce.

Peter: Govorice gor, govorce dol, hočem odgovor!

Receptor: Poslušajte. Že lep čas sem tu receptor in moram opazovati vse, kar se tu dogaja, pa če to hočem ali ne. Če boste nekaj časa tu spodaj, boste videli in slišali stvari, ne da bi sami to hoteli. Ljudje prihajajo in odhajajo, so tukaj krajši ali daljši čas, in jaz sem le receptor, redkokdo me sploh opazi, zares samo, ko pridejo in grejo, takrat sem nepogrešljiv. Brez formalnosti – ampak kaj bo potem z njimi, ko grejo stran, ne vem in me tudi ne zanima. *(Mehkeje.)* Je pa to precej samotno delo kljub stalnemu prometu in ne vem, kako sem vanj zašel, v to hišo, ki stoji zraven reke... Res pa je, da se včasih za kakšnega gosta bolj ogrejem, kot je običaj. To lahko razumete. Služba je res služba, tukaj ni pardona in ko sem v službi, so vsi enaki. A tudi enakost nima pravega pomena, če ni izjem, in gospodična, ki jo iščete, je taka izjema.

Peter: Zakaj?

Receptor: To kar počne, je zelo neobičajno. Rekel bi še več – in vzemite to kot dokaz zaupanja – da je tu edina z določenim namenom.

Peter: S kakšnim namenom?

Receptor: O tem pa ne bova govorila. Spoštovati skrivnosti gostov, to je tukaj običaj.

Peter: Ampak jaz moram na vsak način izvedeti, zakaj je tukaj!

Receptor: Kako ste nedopovedljivo pustili! V imenu česa pa imate to namen storiti? Kdo vas je

pooblastil? Pa menda ne ta drobcena, pritlehna strast, ki vam jo budi ta ženska?

Peter: Kaj vi veste o tem?

Receptor: To se vam vidi, tega ne boste skrili pred menoj. Ko ste prišli, sem za trenutek pomislil, da boste dostojen tekmeč ta večer. A vse, kar ste do sedaj počeli, je hudo pritlehno. Spremenite se, če hočete še naprej ostati tukaj spodaj in to mimo običajja!

Peter: Zdaj ste se pa izdali!

Receptor: Jaz?

Peter: Imenovali ste me tekmeč! V čem je torej najina tekma? Morda v čustvu, ki mi ga očitate? Tako se torej zanimате za svoje goste? Potem boste pa drugim očitali nesolidnost! Izkoriščate svoj položaj v hotelu in proti temu najostreje protestiram!

Receptor: In če vam povem, da se ona zanima zame?

Peter: Tega pa ne verjamem.

Receptor: Zakaj ne?

Peter: Ne verjamem, da bi se kakšna ženska lahko zanimala za vas.

Receptor: Oho! Na čem pa sloni ta ugotovitev?

Peter: Brez zamere, ampak če je videz v igri... niste videti posebej zanimivi.

Receptor: Torej se vam zdim grd?

Peter: Tega nisem rekel, v to se ne vtikam...

Receptor: Grd sem, pravite. Ne samo, da ne poznate običajev, tudi vljudnost vam je tuja. A to vam lahko vrnem s polno mero. Vaša nečimrnost je namreč brez podlage! V temi svoje garderobe je vsak maneken, celo vi. Toda zunaj so stvari drugačne. Na mrtvaškem odru, reciva, kjer bi bili javnosti dostopni z vseh strani, bi bili prav klavni v tej obleki. Več skromnosti, gospodič, in zamenjajte krojača, če ga premorete! Hodite naokrog v tej mizerni noši in zraven mislite, da lahko drugim predpisujete modo in postavo!

Peter: Na mrtvaškem odru? Ta je pa lepa!

(Pride portir. Pred seboj na kolesih potiska dve košari.)

Receptor: Kam vlečeš to, Alberti?

Portir: Imam nov način za čiščenje sob in dovolite, da vam ga predstavim. V tej košari so umazane rjuhe in vse tisto, kar gre v pranje. Tisto, kar ni več uporabno, in tega je v zadnjem času vse več, gre na licu mesta v to košaro, kjer so tudi

odpadki in smeti. *(Odpre košaro.)* To močno poenostavlja delo.

Peter: Kakšen smrad!

Portir: Izločki dragih gostov.

Receptor: Alberti, ne vlači tega skozi recepcijo!

Portir: Hotel sem vam le pokazati...

Receptor: In zapri košaro.

Portir: Imam idejo, kako bi manj smrdelo. Te košare so prestaromodne, običajji gor ali dol. Plastične vrečke so veliko bolj praktične. Dobro, ena košara naj ostane. Ampak tale, za odpadke, tale pa ni v redu. Gniloba pod lastno težo curlja proti dnu košare in od tu naprej na tla, pa imate flek na tapisonu.

Receptor: Alberti!

Portir: Vrečke so bolj praktične.

Receptor: Dobro, zapri košare in se spravi stran.

Portir: Saj, saj. *(Zapira eno in odpira drugo.)* Še vedno bi se našlo kaj za med odpadke. Ta rjuha, na primer. Pomalem rumeni in tudi scufana je ob straneh... Nič nenavadnega. Če pomislim, koliko gostov je že gostila, cela množica teles je domovala na njej, vseh vrst teles, debelih, suhih, moških, ženskih, starih, mladih, različnih vonjev, telesa, ki se potijo, dihajajo, izločajo... Vse mogoče reči so počela na tej molčeči rjuhi, ki molče pija vse, kar se na njej godi...

Receptor: Dovolj, Alberti! Takoj odnesi to ven in nadaljuj z delom.

Portir: Saj grem, me ni treba nič poditi. In sploh vas prosim, da tega ne počnete vpričo gostov. Že res, da sem nižjega stanu, ampak to vam ne daje pravice, da vpijete nad mano. Že res, da sem trpežen kot ta rjuha, ampak sem kljub temu tudi človek. Dovolite, da vas kdaj pa kdaj opomnim na to. In če že govorite o običajjih, naj vas spomnim še na to, da je portirski služba v našem rodu. Moj oče je bil portir, moj ded in praded: toda včasih je bil portir zares portir, ne pa tako kot jaz, ki sem še hišnik in sobarica zraven. Ta uniforma ima svojo zgodovino in včasih se jo je spoštovalo čisto drugače kakor danes! *(Počasi in dostojanstveno odide.)*

Receptor: Kakšen nemogoč človek! Iz dneva v dan je v njem manj mere in okusa. *(Petru.)* No, spoštovani tekmeč, pa odigravja to partijo. Sedaj ste na potezi vi. Kdo bo dobil kraljico? Ura teče in svetujem vam, da dobro izkoristite svoj čas.

Zdaj pa pokažite svoje čare, če jih imate! (*Hitro izgine.*)

Peter: Hej! Počakajte! Kam greste? Pridite nazaj! (*Zvoni na receptorski zvonec.*) Kaj to pomeni? Nisva končala! Takoj hočem govoriti z vami! (*Udarja po zvoncu.*) Receptor! Receptor! (*Zvoni.*)

(*Po stopnicah pride Jasna. Ko zagleda Petra, obstane in okleva. Peter se ozre in nekaj trenutkov brez besed strmita drug v drugega. Potem se Jasna počasi obrne in gre nazaj proti sobam.*)

Peter: Gospodična, počakajte!

Jasna: Kaj hočete?

Peter: Dovolite vendar... Že nekaj dni vas iščem in skoraj bi se spet zgrešila.

Jasna: Vi me iščete? To bo pomota. Ne poznam vas. (*Hoče oditi.*)

Peter: Počakajte vendar! Seveda, razumem. Kako bi vam lahko ostal v spominu? Dvoje, troje bežnih srečanj med petnajstim in dvajsetim nadstropjem...

Jasna: Hočete reči...

Peter: Soba tristodvaindvajset, oddelek za planiranje. Pet nadstropij ste bili nad mano in nekajkrat sva skupaj stala v dvigalu.

Jasna: Midva?

Peter: V isti službi sva bila, v istem poslu, o tem ni dvoma. Petinosemdeset stopnic naju je ločilo... Toda človek se redko odloča za stopnice, če je lift pri roki. Petinosemdeset stopnic, šestnajst fikusov, nekoč sem jih preštel – nekakšen hobi, blago rečeno, sicer pa kar obsedenost, te rože – a vendar se lahko pohvalim, da sem jih jaz pripeljal v našo zgradbo, precej težav je bilo na začetku, vsi ne marajo zelenja v pisarnah, čudaki... Stala sva drug zraven drugega, bil sem zmeden, kot je človek zmeden takrat, ko bi za vsako ceno rad začel pogovor, pa ni prave teme od nikoder... Ko bi rad povedal tisto pravo reč, pa ti po glavi frlijo same traparije...

Jasna: Ne, čakajte. Zdaj se spomnim. Res ste rekli nekaj smešnega, nekaj takega kot...

Peter: Nekaj sem rekel, ne vem več, kaj...

Jasna: Rekli ste... rekli ste, da lift brenči kot muha.

Peter: Zelo bedasto in sploh vam ne zamerim, da ste na vse skupaj pozabili. Upam lahko samo, da stvari ne sodite po prvem vtisu.

Jasna: Takrat se mi je zdelo smešno, zdaj pa...

Peter: Ne vem, kaj mi je bilo, prosim čimprej pozabite.

Jasna: Ne, ne. Tukaj jih je veliko, veste.

Peter: Veliko česa?

Jasna: Muh. Mraz jih je pregnal sem noter, kjer jih toplota drami iz odrevenelosti. Včasih, ko ležiš na postelji, zagledaš na steni črno piko. Gledaš v muho, ki se premika, a ne more poleteti, kot da je nenadoma zašla iz vročega in vlažnega poletnega brenčanja v to suho radiatorsko toploto neke hotelske sobe. Vrti se v krogu, na silo predramljena, malo pobrenči, pade na mizo, se zmedeno pobere, pa pleza nazaj gor, spet na isto mesto. Zakaj spet na isto mesto? – Zraven pa brenči, brenči, dovolj da hodi, premalo da leti, po oblazinjeni tapeti gor in dol, na videz brez moči, a v čudnem, vztrajnem gonu, ki ji ne da miru... Potem včasih pride portir z metlico, da bi končal to agonijo, a če ne udari dovolj močno, bo šla naprej, ne mrtva in ne živa, le drobna, siva sled bo ostajala za njo in na koncu bo samo še brenčala, dokler ne bo pod drugim, milostnim udarcem dokončno obmirovala. (*Tišina.*)

Peter: Jaz sem šel po vaši sledi.

Jasna: Zakaj?

Peter: Našel sem vaše pismo.

Jasna: Ni bilo naslovljeno na vas.

Peter: Ni bilo naslovljeno na nikogar...

Jasna: Zakaj ste ga potem odprli?

Peter: Ampak saj zato ste ga napisali, da bi ga nekdo odprl.

Jasna: Narobe ste ga razumeli.

Peter: Zakaj?

Jasna: Ker ste prišli za mano.

Peter: Ne. Vam je tisto bežno srečanje komaj ostalo v spominu; z mano ni bilo tako. Tisto jutro, preden sem našel pismo, sem se zbudil prej kot običajno. Vstal sem, stopil k oknu in ga odprl. Zunaj je bila še noč, a komajda: bil je tisti trenutek popolne tišine, preden se pokrajina razsvetli in s šumenjem pride nov dan. Lep in tih trenutek, dovolj tih, da sem končno doumel, kje je vzrok moje nespčnosti: da ste to vi, čeprav vas skoraj ne poznam in vi še manj poznate mene. Bil sem zmeden in priznam, prestrašen, tako silovito in nepredvideno se je to zgodilo. Sem sistematičen človek, stvari rad načrtujem vnaprej, sovražim presenečenja, čeprav se jim ne izogibam.

Verjamem pa v nek red in v tisto skrito logiko, ki stoji za njim. V službi in tudi nasploh se to obnese. Saj ne rečem, da je s tem življenje lažje, je pa lažje razumljivo in v tem je ves sistem. Tisto jutro sem šel k vam, ne vedeč, da ste vi odšli, in namesto vas sem v predalu vaše mize našel pismo in ga odprl. Šel sem za vami in to je vse.

Jasna: Ampak saj me sploh ne poznate!

Peter: Zato sem prišel za vami. Da bi odkril, pred kom bežite in zakaj. In da bi vam razkril... to čustvo, ki ga gojim do vas.

Jasna: Ne govorite tega, prosim.

Peter: Zakaj ne?

Jasna: Ker je brez pomena.

Peter: Moji občutki se vam zdijo brez pomena?

Jasna: Ne vaši. Moji so brez pomena, in nič jih ne more spremeniti.

Peter: Morda pa le? Tudi vi me ne poznate...

Jasna: Ne govoriva več o tem.

Peter: Povejte mi, zakaj se skrivate, kaj nameravate? Koliko časa imate namen ostati tukaj?

Jasna: To je moja stvar.

Peter: Ampak saj ne morete kar tako oditi! Kako pa si to predstavljate? Nekega jutra napišete pismo za slovo in to je vse? Nič kam, nič s kom, nič zakaj?

Jasna: Kaj še hočete več?

Peter: O, precej več! Saj ne morete kar tako izginiti! Oprostite, saj niste zločinka! (*Jo gleda.*) Če pa imate mogoče kakšne težave, če ste se zapletli v kakšno stvar, če je na računu premalo denarja, mi zaupajte, lahko skupaj kaj storiva, preden opazi firma... Najslabše je bežati, saj vidite, da se ne izplača. Našli vas bodo, to je enkrat ena, še jaz sem vas, pa sem amater.

Jasna: Nič takega ni.

Peter: Kaj pa potem?

Jasna: Zastonj ste prišli za mano.

Peter: Na to ne pristanem.

Jasna: Prosim vas!

Peter: Ne umaknem se, dokler ne izvem, zakaj nenadoma ta beg.

Jasna: To je moja stvar, razumete? Moja odločitev, samo moja.

Peter: Ampak to ne more biti kar tako!

Jasna: Zakaj ne? Tudi jaz imam svojo sobo, v kateri spim, živim. Tudi jaz imam svoje okno,

skozi katerega gledam v jutro, dan in noč! Pustite me pri miru, o tem nočem govoriti.

Peter: Seveda. Kako sem neumen! Saj je vendar jasno.

Jasna: Kaj?

Peter: On je vzrok, on je ta zakaj!

Jasna: Kdo vendar?

Peter: Ta bledi uslužbenec, ne vem, kam je spet izginil. A se pudra, ali kaj?

Jasna: Kaj ima on pri tem?

Peter: Ne vem, a nekaj prav gotovo, boste morda tajili? To se mi dogaja neprestano: komaj v moje življenje stopi nova ženska, je tako rekoč v istem hipu zraven še nekdo, ki premo črto moje želje spremeni v trikotnik. Zakaj se to dogaja ravno meni? Zakaj prav jaz? V življenju nisem imel veliko žensk, a vsaki sem pripadal brez ostanka. One pa so bile vedno razdeljene, vedno je bil še nek ljubimec, mož, prijatelj – nekdo tretji, ki mi jo je na koncu vzel. Kdaj bom jaz ta tretji? Tokrat ne popustim, dokler ne izvem, kaj ima on, česar nimam jaz.

Jasna: Nehajte! Ničesar ne razumete!

Peter: Razumem to, kar vidim in kar slišim!

Jasna: Ampak to ni vse!

Peter: Seveda, vse je avantura. Naveličate se starega življenja – saj vas razumem, tudi jaz ga imam včasih dovolj – napišete pismo in zdrvite v naročje skritega ljubimca. V tem je res nek čar.

Jasna: Ljubimec? On? Potem vas vprašam, kaj je to ljubezen.

Peter: Vi mi povejte!

Jasna: Kam rinete? In v kaj se mešate? Kakšne odločitve sodite? Zakaj ste sploh prišli za mano? Da bi odpirali, kar je zapečateno? Pismo, ki ste ga našli, vam ne daje te pravice. Nobene pravice vam ne daje. Dvigalo, pravite? Midva v njem, pravite? Koliko nadstropij, pravite? Kdaj izstopim jaz, kdaj vi? Da, sedaj se spomnim zelo natančno. Spomnim se kabine, mehke tapison, zrcalo na zadnji steni, bleda neonska svetloba, obesek, ki vam pade v oči... In brnenje, tiho in enakomerno, brez poudarkov in brez tišin, kot muha na tapeti, od kleti navzgor in spet nazaj... Prsti pritiskajo na gumb, prsti kratki, prsti dolgi, z rinkami in brez, ste kdaj opazovali to neskončno igro prstov, ki pritiskajo na gumb, zdaj plaho, zdaj odločno, zdaj spet z močjo, da kri sili izza nohta... Vse,

kar ostaja, je ta mreža prstov v luči pisanih kontrolnih lučk: ostalo se izgublja v poltemi slabe neonske svetlobe, kjer obraza ne ločiš od obraza, le kakšen obesek se zasveti med nadstropji... On ima obraz, ne lepega ne grdega, a nekaj je na njem, kar pomirja, kar vabi, da spregovoriš besedo z njim kar tako... Čeprav je tukaj le uslužbenec. Zato ne rinite naprej, vam pravim, v stvari, o katerih nočem govoriti.

Peter: On si vas lasti, razumete?

Jasna: Kako to mislite?

Peter: Nikomur ne pove, da ste tukaj. Kot da se boji, da vas bo kdo našel. Kot da ste napol njegova lastnina! Zakaj to počne?

Jasna: Tudi če je to res, to ni vaša stvar.

Peter: Ne bojte se, da bi bil vsiljiv. Vsiljivost je brez smisla, pa naj bo namen še tako čist. To lekcijo sem vzel in nikoli je ne bom pozabil. Nekoč se je zgodilo, da sem pomagal na svet teličku. Ne sprašujte, kje in kdaj: bil je nek drug čas in kraj, bila sva dva, prijatelj, ki je nekaj vedel o tem, in jaz, popoln amater; kot sem amater v vsem, kar se mi pomembnega godi v življenju. Bil je dolg porod, napet, nevaren, šlo je dobesedno za življenje. Nekako mi je šlo od rok, sam ne vem, kako. In ko sem potem držal v rokah tisto majhno, mokro bitje, ki je dihala vame v nekakšnem neizrekljivem zaupanju, ki skoraj ni bilo živalsko, in tudi ne človeško, tako popolno je bilo – takrat me je obšlo z neizprosno jasnostjo, da ga nekje na koncu zopet čakam jaz, tokrat z nožem v roki, z ostrim, dolgim nožem, kaj hočete, amater je amater, neprave misli ob nepravem času, ampak lekcijo sem dobil, če me razumete. Hočem reči, gospodična, da mi je vseeno, kaj ste storili in pred kom bežite: želim samo, da skupaj preživiva noč. Sramežljiv človek sem, a ta želja je močnejša od vsega... Želim biti eno z vami.

Jasna: Vi sploh ne veste, kaj si želite.

Peter: Nič mi ne povejte. Ničesar nočem vedeti. Zakaj ste tu, kaj vas tukaj zadržuje. Samo zbežite z mano. Ja, zbežite z mano, naj bom tokrat jaz tisti tretji, ki nič ne ve, a vse dobi!

Jasna: Ne morem, dragi tujec... Morda bi ona šla. V drugem času, v drugem kraju...

Peter: Kdo, ona?

Jasna: Neka ženska, ki sem jo poznala.

Peter: In kje je zdaj?

Jasna: Ni je več. In če prav pomislim, nikoli ni zares bila.

Peter: Vi pa ste in to je vse.

Jasna: Ne bodite tako prepričani. Tudi ona je bila mojih let, mojih misli in postave.

Peter: Hočete reči, da sem vas zamenjal? To je nemogoče. Tudi sami se spominjate...

Jasna: Česa?

Peter: Dvigala vendar, pet nadstropij, gumbi, prsti... Lift, ki brenči kot muha... Vi ste bili v dvigalu, prav gotovo.

Jasna: To je toliko kot nič.

Peter: To sem že slišal... enkrat prej.

Jasna: O tem nisva govorila.

Peter: Ne od vas, od njega...

Jasna: Od koga?

Peter: Od tega tukaj! *(Pokaže proti recepciji.)*

Jasna: Tukaj ni nikogar.

Peter: Seveda je, ne igrajte se z menoj. Moj tekmeč!

Jasna: On ni tekmeč... le zaupnik.

Peter: Saj je vseeno, za besedo se da skriti vse, a to v resnici še ničesar ne pove!

Jasna: Vse skupaj je pomota. Vi iščete njo, a nje ni več!

Peter: Našel sem vas!

Jasna: To je toliko kot nič.

Peter: To je vse in prosim, ne govorite teh besed!

Jasna: Zakaj ne?

Peter: Ker vi niste on!

Jasna: Tukaj ni nikogar, samo jaz in vi...

Peter: Tukaj je, receptor! *(Tišina.)*

Jasna: Kakšne besede naj vam torej govorim? Hočete slišati besedo, dve o njej? Bila je kot vi. Kot vsak... Ni bila zločinka, a jo je vseeno doletela sodba... Kot nekakšno trohnenje možganov, se je glasila obsodba, bolezen, ki ubija duha, a ohranja telo, dokler ga na koncu ne spremeni zgolj v kepo mesa, ki je in izloča... Počasi naj trohnijo možgani, košček za koščkom, vztrajno in neustavljivo, do konca, se je glasila obsodba. A kje je konec? Kdaj se začne agonija? In sploh, zakaj ta obsodba? Je v njej kakšna vrednost? Je v njej morda kazen? Kako jo sprejeti, kako se upreti? Jo zavrniti? A kje je sodišče za take pritožbe? Vzeti jo nase, zgolj nase je pregrozotno... Nočem več misliti nanjo, me slišate? Pomagajte mi, da ne bom več mislila nanjo! *(Nenadoma silovito.)*

Prav imaš, tujec, šla bova, skupaj, v en sam trenutek, v eno samo noč... Objemi me, tujec, brez sramu, brez besed, brez vsega, le dihati, tipati, gledati, stati zunaj na mrazu, da ga čutiš globoko v kosteh, da ti požene kri v možgane, da jih razbistri, da jih odreši... Povej, tujec – hočeš to? Upaš to? Zmoreš to? Povej! Kaj čakaš?

Peter: Mislite resno?

Jasna: Samo brez odlašanja, takoj, ta trenutek, drugače bo prepozno...

Peter: Vem, da je bizarno, a ne morem kaj, da ne bi čutil zmagoslavja: tokrat bom jaz tisti tretji! Ko bi bil sedaj on tukaj zraven!

(Vhodna vrata se odprejo in vstopi Lena.)

Lena: Kakšen mraz. Kakšen strupen in leden mraz! In postaja je kot izumrla. Nobenih vozniških redov, sploh ničesar. Severni tečaj. Kako naj človek pride v mesto?

Peter: Vi ste... prišli nazaj.

Lena: Sem, če nimate nič proti. Nobenih vozniških redov ni zunaj, kaj pravite?

Peter: *(Nekoliko zmedeno.)* Ne vem, morali bi biti...

Lena: Ne verjamete? Prepričajte se sami. Jaz imam mraza dovolj. *(Tišina.)* Kaj naj zdaj? Gor ne morem, zunaj bi pa človek zmrznil v pol ure.

Peter: Zakaj ne morete gor?

Lena: Vse skupaj je neumnost... Tam zunaj sem videla, da je vse zelo preprosto. Rada ga imam in to čez tisto dovoljeno mejo, ki sem si jo sama postavila, ne vedoč, da jo bom tako kmalu prestopila. In vendar je vse tako preprosto in še vedno kakor prvič... En sam pogled, en sam dotik telesa, ustnic na ustnice, kože na kožo in že mi je prišlo, z njim kot še z nobenim, ja, to postarano telo me je spravilo do konca, do pravega besnila, če veste, kaj je to; ljubim ga, a ta beseda ne pomeni tukaj nič, ker to je droga, je odvisnost, je norost. In vse skupaj postaja nemogoče.

Peter: *(Z zanimanjem.)* Zakaj?

Lena: Zato, ker ne prenesem vseh teh ozirov! Vseh teh konvencij, ki me obklada z njimi prav takrat, ko me zanima le telo, le koža, le utrip mesa. Moji občutki so bili brez krivde, dokler se ni pojavil on in hočem, da bo spet tako. In če mislite, da sva se srečala na avionu, se motite. Čeprav sem stevardesa in bi se lahko. Samo on nikoli ne leti z avionom, neki strah, kaj vem. Bilo je v parku,

sedela sem na klopi in brala neko knjigo – rada sem pri miru, kadar ne letim – težka knjiga, s težkimi platnicami, v njej pa medla zgodba, pusta, nekaj bledih seksov in dvoje, troje smrti vmes – tako sem sedela na klopi in mislim, da sem zaspala za trenutek. Ko sem se zbudila, je stal ob meni in gledal vame, kot da sem iz drugega planeta, v roki pa je držal knjigo, ki mi je med spanjem zdrknila na tla... *(Petru.)* Vi ste novi v tem hotelu?

Peter: Nisem nov in pravzaprav sploh nisem tukaj... Hočem reči, nimam sobe, mogoče se bo kaj našlo za kasneje, ampak to sedaj ni važno...

Lena: *(Pogleda Jasno, ki molči in sedi.)* Že razumem.

Peter: Ne, bojim se, da ne razumete.

Lena: A da ne? Prav, pa ne, kakor hočete.

Peter: Ne razumite me narobe. Z veseljem bi diskutiral z vami...

Lena: Kaj bi počeli?

Peter: Diskutiral. Hočem reči, se pogovarjal z vami.

Lena: O čem? Saj me sploh ne poznate!

Peter: No ja, sami ste začeli...

Lena: Bodite vendar resni! Kar sem vam povedala, sem vam povedala samo zato, ker ste popoln tujec, ker vas vidim prvič in ker upam, da vas ne bom videla nikoli več. Kaj pa mislite, da boste zvedeli na koncu te diskusije? Kdo sem na primer jaz? Ali kdo je na primer ona? Bolj ko boste diskutirali, manj boste vedeli, to vam povem iz svoje izkušnje. No ja, na koncu boste malo blede poseksali, to je mogoče, tudi vztrajnost nekaj pomeni. Ah, pardon! Nočem vas strašiti, gospodična, vaša soba je samo vaša in lahko jo delite s komerkoli – saj prav razumem, ali ne – samo izogibajte se takih diskutantov!

Peter: Ne vem, kaj bi vam rekel. Mogoče to, da sva sedaj oba brez sobe in da je to tisto, kar naju družijo.

Lena: Prav imate. Potem pa združiva moči!

Peter: Kako to mislite?

Lena: Organizirajva zabavo!

Peter: Zabavo? Zakaj?

Lena: Zakaj? Zakaj pa se ljudje zabavajo? Tukaj spodaj je primeren prostor. Vsak čemi za svojim zidom kot da je to vse, kar se tukaj da početi!

Peter: Kakšno zabavo imate v mislih?

Lena: Tako, kot smo jih imeli včasih! To so bile

orgije veselja, prav do mejnih kamnov domišljije! Divji plesi, pa spet tihi valčki, kjer žametne obleke skrivajo do skrajnosti diskretno vse, kar se na drugem mestu odkrije skrajno brezobzirno. Ali pa večerja v troje v tihem separejčku kje v predmestju, kjer je vsak zaljubljen v drugega, kjer je vsak pogled vprašanje in namig in so dotiki z vsako čašo manj naključni... Kaj pravite na to? Zabava tukaj spodaj, glasna in živahna, pa bodo prilezli dol, boste videli, koliko sob bo kar naenkrat na izbiro!

(Jasna počasi in neopazno odide po stopnicah nazaj gor.)

Peter: Gostje bodo proti temu, gostje hočejo ponoči mir.

Lena: Gostje ne vejo, kaj hočejo, dokler se jim kaj ne zgodi. Zato so tukaj. To vam pravim, ker jih poznam, ker poznam hotele – sploh pa je dovolj, če pogledam vas.

Peter: Kaj je z mano?

Lena: Vi ste taka suhoparna slika, nobenih živih tonov, vse sivo in temno!

Peter: A tako? Na čem pa temelji ta sodba? Mogoče na tem, da ne vidim nobenega razloga za zabavo.

Lena: Zabava je zato, da se človek zabava. Dokler se ne pojavi od nekod takšna mora, kot ste vi.

Peter: Seveda, vi ne potrebujete razlogov. Ni važno kdo, kje, zakaj – samo da ste zraven, da participirate.

Lena: Zmota. Huda zmota. Jaz nikoli ne participiram, jaz sem vedno vzrok – če razumete razliko. Kakorkoli, vidim, da z vami ne bo nič. Prav, pa nič.

Peter: *(Opazi, da Jasne ni več.)* Hej, gospodična... Kje ste? *(Se zmedeno ozira naokoli.)* Kam je šla? Gospodična!

Lena: Saj sem rekla, da iz tega ne bo nič.

Peter: Ne razumem. Tega ne razumem!

Lena: Kakšen človek!

Peter: Spet sem na začetku. Spet sem tam kot prej. Ne vem njenega imena, ne poznam številke njene sobe. Ničesar ne vem. In tega ste krivi vi!

Lena: Saj, saj. Kaj naj bi človek pričakoval drugega od vas? Očitno imam to noč pred sabo tri izbire in nobena mi ni všeč. Odit ven na mraz, sedeti tukaj z vami ali oditi nazaj gor. Adijo torej, in več sreče drugič. *(Odhaja po stopnicah.)*

Peter: Ne, počakajte! Morate mi pomagati!

Lena: Pomagajte si sami. Če pa ne gre, so za pomoč na voljo druge službe. Veliko sreče vam želim.

(Lena odide. Peter gre hitro k receptorski mizi in hlastno zvoni. Pride receptor.)

Receptor: Kakšen hrup je to? Imate namen zbuditi ves hotel?

Peter: Zahtevam številko njene sobe!

Receptor: Pa ne, da ste ostali sami?

Peter: Številko sobe!

Receptor: Tako pa to ne gre. Da bi kar na silo vdrli v sobo moje gostje? Še eno tako nespodobno misel, pa boste šli ven, na mraz. Diskretnost je tukaj zakon in želje gostov so nam svete. Če si gospodična ne želi deliti sobe z vami, je potrebno njeno željo spoštovati. Je to jasno?

Peter: Še enkrat jo moram videti, za pet minut!

Receptor: Saj ste imeli svojih pet minut, zakaj jih pa niste bolje izkoristili? Opozoril sem vas. Imeli ste svoj čas in če se vam je iztekel v prazno, je to le vaša krivda. Sedaj je prepozno gledati nazaj.

Peter: Prišla je neka ženska... Za trenutek sem se zapletel z njo v pogovor in...

Receptor: Če je dama pri mizi, se ne gleda skozi okno, to je zelo star običaj in žal mi je, če ga ne poznate.

Peter: Dama, pravite? Priznate torej, da vam je všeč?

Receptor: Resnica je, da me včasih gleda prav predrzno, da, celo nesramno. Priznam, nekaj očarljivega in izzivalnega je v tem, čeprav je proti običaju. Ne vem, kakšen namen se skriva v tem.

Peter: Ne bodite tako prepričani vase. Imam dogovor z njo. Ne veste, kaj vse se bo zgodilo še nocoj!

Receptor: Priznam, in v tem je nedostopna tako vam kot meni. Toda noč se razpleta in bliža se trenutek odločitve. Ali opazite kaj novega na meni?

Peter: Novega? Ne vem, kaj bi bilo lahko na vas novega. Puder, mogoče?

Receptor: Brez jeze, prosim. Dobro pogledjte. *(Se vrti na prstih.)*

Peter: Najbrž imate v mislih suknjič.

Receptor: Vedel sem, da boste opazili! Še kaj?

Peter: Metuljčka ste zamenjali? Zakaj vse to?

Receptor: Povejte, ali je lepši kot tisti prej.

Peter: Ne spomnim se, kakšnega ste nosili prej.

Receptor: Seveda se, ne bodite skromni. Zaradi vas sem ga zamenjal. In suknič tudi.

Peter: Zaradi mene?

Receptor: Zaradi vas in vaše kritike. Najprej sem bil malce jezen, potem pa sem premislil celo stvar in ugotovil, da imate prav. Res premalo gledam na garderobo, čas pa gre naprej, čeprav se s tem ne ukvarjam dosti, ne spada v službeno dolžnost. Lepo od vas, da ste me opozorili. Mimogrede, ste se že odločili, kakšno sobo bi želeli?

Peter: Hvala, ne potrebujem je več.

Receptor: O ne, stopili ste v vrsto in zdaj ni več poti nazaj. Kaj bodo pa rekli drugi gostje? In gostje so pri meni vsi enaki, tukaj ni pardona. Tukaj spodaj ne morete prespati, ta prostor je od vseh.

(Pride portir.)

Receptor: Kaj je, Alberti?

Portir: Za gospodično gre...

Receptor: Katero gospodično?

Portir: Tisto, ki je bila pravkar tu. Ne pravkar, malo prej.

Peter: Kaj je z njo? Povejte hitro!

Receptor: Spet se rinete. Kaj je z njo?

Portir: Tretjič je zvonila.

Receptor: Tretjič? Zagotovo?

Portir: Brez dvoma. Gospodična ima namen oditi.

Peter: *(Zmagoslavno.)* Kaj boste rekli zdaj? Trikrat lahko ugibate, s kom ima namen oditi. Mogoče pa le nisem tako slabo izrabil svojih pet minut!

Receptor: To bomo šele videli.

Peter: Kam greste?

Receptor: Če gospodična odhaja, potem je potrebno zaključiti račun. To je službeno, prijatelj, a vendar brez formalnosti. Brez formalnosti, ko gost plačuje, pač pa prijateljski razgovor v fotelju tople sobe, s kozarcem porta v roki – ne pa razni listki tukaj spodaj, suhoparno pisanje potrdil in te stvari. In prav to je ključ uspešnosti v tem hotelu: prava mera intimne, čeprav službeno in po hišnem redu. To je nekaj, kar je moj izum in na kar sem upravičeno ponosen.

Peter: Poskušali jo boste pregovoriti, naj ostane.

Receptor: V tem sva si pa, dragi moj, močno različna. Sploh pa: sem vas mar jaz učil, kaj počnete svojih pet minut? Tudi sam si tega ne

dovolim.

Peter: Povejte ji, da jo čakam tukaj.

Receptor: To je mimo službene dolžnosti.

Peter: Potem grem z vami.

Receptor: Spet se prerivate. Se ne boste nikoli spremenili?

Portir: Svetujem vam, gospod, da počakajte tukaj.

Peter: A tako? Zakaj?

Portir: Tak je običaj. In običaje je potrebno spoštovati.

Receptor: To si lepo povedal, Alberti. Mogoče pa razgovor s teboj ne bo več potreben. Vsak kdaj naredi neumnost.

Portir: Vesel sem, če tako mislite, gospod.

Peter: Kar pojdite. Ne vem, kaj imate z njo in mi je vseeno. Jaz sem tokrat tisti tretji! Ne razumete, kaj? Vas je mogoče strah, vas, ki mislite, da v tem hotelu vse razumete?

Receptor: O strahu govorite? Kaj je to, strah? Vem zanj, a ga zadnje čase nekako ne občutim več... In ni lep občutek biti brez občutkov, precej samotno je... *(Za trenutek obstane sredi recepcije.)* Biti brez občutkov kakor reka, na bregu katere nekoč stojiš kot v nepazljivem snu, da bi te

valovi nato zdramili v mrzlo jutro... Ko nenadoma stojiš na čelu odhajalcev, nekakšen pooblaščenec zvezde severnice, ki vsako noč odseva na gladini reke... In tako si le odsev v očeh teh odhajalcev in čakaš, da mine služba, ki je kazen bolj kakor nagrada, a ni sodišča, kamor bi se pritožil... *(Petru.)* Oprostite, to je bilo mimo službene dolžnosti, a včasih te zanese... Hočem reči, da boste kmalu dobili družbo, ne skrbite. Gostje bodo prišli sem dol, kajti bliža se finale: čutim jih kot pajek na svoji mreži, kadar se zgane nitka pod nogami. Im hodniki v tej hiši so kot nitke, ki vse vodijo sem dol. *(Si popravi obleko.)* Ta metuljček ji bo zagotovo bolj všeč, čeprav tudi do prejšnjega ni bila v celoti ravnodušna. *(Odide.)*

Peter: Dovolj imam teh službenih dolžnosti! Zdaj bom videl, kako jih izpolnjuje. Hej, portir! Pridi sem.

Portir: Portir? To se sicer lepo sliši, ampak jaz sem vse kaj drugega. Drek kidam izpod gostujočih riti, to je to. Ne boste verjeli, kaj vse se najde po teh sobah in celo jaz, ki mi nič človeškega ni tuje, včasih strmim.

Peter: Povej mi, koliko je peš do mesta.

Portir: Ponoči vam odsvetujem tako pot.

Peter: Zakaj?

Portir: Lahko zaidete. In sploh ne bi bili prvi. Pa tudi on... mi ne bi štel v dobro, če bi vam pustil kar oditi.

Peter: To ni njegova stvar. Povej mi, kje je knjiga gostov.

Portir: (*Prestrašeno.*) Ne, tega ne smete!

Peter: Ne razumem, česa se bojite.

Portir: Nič se ne bojim, a vem, kaj se tukaj sme in kaj ne. In za to skrbim: drugo me ne briga.

Peter: Mene se to ne tiče. Jaz imam dovolj teh običajev.

Portir: Vas je nadlegoval z njimi, kaj? Nikomur ne da miru, še meni ne, ki sem tukaj v službi. No ja, v glavnem me pušča pri miru, saj mu vzdržujem hišo, a včasih opazim, da me strogo nadzoruje. Ko ga začutim, kako mi gleda v hrbet, in takrat se raje ne obrnem. Delam se, kot da ni nič. Včasih pa me zagrabi hud strah pred njim, priznam – takrat bi rad pobegnil daleč stran, a ne zberem prave volje, pa tudi plača ni najslabša... Pa tudi, ni vedno tak, včasih je prav blag... Avtoriteta pa mora biti, če naj vodi tak hotel. Čeprav se ne briga dosti zanj.

Peter: (*Brska za njegovim hrbtom po recepcijski mizi.*) Kako to mislite?

Portir: Jaz bi na primer že zdavnaj zamenjal inventar. Vsak, ki se tu ustavi za krajši ali daljši čas, prav vsak pusti kakšen odtis na njem, in gostje so različne sorte. Potem pa najdeš diskretno strgan prt, odlomljeno kljuko na omari, pa tudi kakšen vulgaren napis se najde na pohištvu, recimo, »ljubila mi ga Slobodanka« – s prav trdovratno tinto, da ga zlepa ne spraviš dol. Potem se pa čudi, če so obiskovalci iz leta v leto bolj mizerne sorte: gostov ne dobiš na običaje, ampak na inventar...

Peter: Kje so knjige gostov? Kje jih skriva? (*Brska okoli mize.*)

Portir: (*Ves v svojih mislih.*) Zvonček, ki zvoni v portirski sobi, to je stvar zase. Včasih so želje običajne, vino, kava, časopis, spet drugič pa... Nekoč je prišel v hotel mož srednjih let, v obleki po zadnji modi, po petelinje je hodil naokoli in ni skoparil z napitnino. Ostal je dan, dva, tri, vedno bolj nervozno je hodil naokoli, dokler ga četrti dan ni bilo več na spregled. Potem pa je zvečer zazvonil zvonec. Grem gor, potrkam, vstopim.

Možak je stal sredi sobe, nag, kot ga je mamica rodila in je pijano gledal vame. »Povej mi dečko,« mi reče, »a sem še lep? A sem še mlad?« Bilo mi je nerodno, nisem vedel, kaj bi. »Zakaj ga ni,« je spraševal, »zakaj ni prišel,« je stokal, potem pa se je nenadoma polulal, z majhnim, drobnim curkom je scal po tapisonu, ob kolenu mu je teklo dol na tla, medtem ko je ponavljal to vprašanje kar naprej z enakim, jokajočim glasom. Obrisal sem ga in ga spravil v posteljo in bil mi je hvaležen kot otrok. Pokril sem ga in mu nekaj prigovarjal, kot govoriš pravljico otroku, dokler ni zaspal. (*V navalu čustev.*) Takrat sem vedel, da imam ta posel rad, čeprav sem le portir, da ne bi nikoli zamenjal z njim, čeprav je on receptor. Njegova aristokratska vzvišenost, njegova aroganca, njegov red in običaji, starejši, kot mi vsi – z vso to kramo vred ne bo nikoli doživel česa takega kot jaz.

Peter: Tukaj so, knjige gostov. Ampak kaj je to? (*Lista po knjigah.*) Nobenih imen. Sploh nič...

Vse je prazno. Sami prazni listi! Kaj to pomeni?

Portir: Pustite to! Tega ne smete!

Peter: Kje so imena? Kot da ni nikogar tukaj! Kot da nobeden ne obstaja v tem hotelu! Kot da sploh nikoli ni bilo nobenih gostov!

Portir: Ne dotikajte se teh knjig! To se ne sme!

Peter: In zakaj ne?

Portir: Ne vem zakaj, a vem, da to ni prav! Ne vtikam se v stvari, ki jih ne razumem, vem pa, kaj je moja služba. Dajte knjige sem! (*Mu jih vzame iz rok.*)

Peter: Kaj to pomeni? Sprašujem vas, kaj to pomeni?

(*Po stopnicah pride hitro Mihael. Je napol slečen, kot da je pravkar vstal iz postelje.*)

Mihael: Zdaj je pa dovolj. Kje je receptor? Takoj moram govoriti z njim! Kje je?

Portir: (*S kančkom ponosa.*) Kadar ga ni, sem jaz njegov zastopnik. Lahko pomagam?

Mihael: Ne z vami, z njim moram govoriti! Samo z njim in z nikomer drugim! Zdaj je šel predaleč!

Portir: Žal mi je, gospod. Morali boste počakati.

Mihael: Prav, če ste že tukaj in bi radi govorili, potem vas vprašam: Kaj je z mojo sobo?

Portir: Trudimo se ugoditi vašim željam...

Mihael: Ne govorite neumnosti! Mojih pritožb ne jemljete resno!

Portir: To ni res in lahko vam rečem...

Mihael: Pa še kako je res! Še vedno kaplja in to vedno bolj nezno. Povedal sem prvič. Reklamiral drugič. Vljudno, brez nerve. Nič. Potem še tretjič. Spet nič. Nobenega odziva. Nobenega popravila. Kaplja pa vedno bolj in bolj!
Portir: Bil sem v vaši sobi, gospod. Lahko rečem, da je pri vas vse v redu.

Mihael: Potem pač kaplja nekje drugje, ampak sliši se pri meni, vi butec! Boste mar trdili, da si vse skupaj izmišljujem?

Portir: Ne dovolim, da bi me takole nagovarjali...

Mihael: Pa si boste že morali dovoliti! Plačujem redno in tudi z nاپitnino ne skoparim. Za to pa ne zahtevam nič drugega kot to, da je soba v takšnem stanju, kot mora biti, kot je v prospektu. Nič več – a tudi nič manj kot to. Kaj res ne razumete, da je od tega nemogoče spati? Začnem jih šteti in potem jih štejem brez prestanka, osem na minuto, potem devet, deset... Zračunajte, koliko je to na uro, koliko na noč. Čim pade prva, jih že štejem, ena, dva tri, sto, tisoč, tako ne gre več! Čim pade prva, že je tu naslednja, slišim jo, kako se pripravlja, kako se nabira nekje na ustju pipe, čutim, kako se debeli, večja... In potem čakam, zdaj zdaj bo padla, in če odlaša, postajam buden in nemiren, skoraj paničen, zdaj se sprašujem, zakaj ne pade... In potem, ko končno pade, se za trenutek umirim, ampak le za droben trenutek, potem pa spet čakam na naslednjo, čakam, trepetam... Tako ne gre več!

Portir: Tega ne razumem.

Mihael: Boste že morali razumeti, saj ste plačani za to.

Portir: Samo z vašo sobo so problemi!

Mihael: In kaj potem? Sem jo mogoče sam izbral? Vse to govorjenje na začetku je le puhla vljudnost. Na koncu jo je izbral receptor. Dobro, tudi to sem molče požrl. Ampak zdaj je mera polna. Nisem hotel zaostri pogovora, ampak zdaj vam rečem tole. Res je, da mi je nekdo ukradel dostojanstvo, a elementarni čut za trgovino mi je še ostal. In ta mi pravi, da če nekaj plačaš, imaš pravico to dobiti.

Portir: Pa jih nehaite šteti! To je preprosto. Ni stvar hotela, če imate nemiren spanec!

Mihael: Nič se poceni ne izmotavajte. Če se v eni uri to ne neha, bo to vaša zadnja ura v službi!

Portir: Kar grozite, a sprašujem vas, kdo bo potem

počel to, kar počnem jaz? Vi odvržete, izločite, umažete in stvar je končana. Ampak nekdo mora to pobrati, umiti, zamenjati! Ste kdaj pomislili na to? (*Odhaja.*) Kakršno osebje, tak hotel, pravijo. Kakršni gostje, tak hotel, dodajam jaz! Skoraj ni trenutka, da bi imel človek mir pred vami! (*Odide.*)

Mihael: (*Vpije za njim.*) Počakajte, nisva še končala! Skoraj ni trenutka, pravite. Ste kdaj pomislili, koliko trenutkov znese ena noč brez spanca? Mene vprašajte, ker jaz jih štejem. Vse kar vidim, vse preštejem! (*Se prime za glavo.*) Vse je tukaj notri, in vedno več je vsega. A vendar se račun ob jutru ne izide! Nekaj manjka. (*Petru.*) Nekje je napaka, razumete? Spet se ponavlja ista zgodba. Posloven človek sem, kot veste. Nekoč so mi šli vsi posli k vragu. Stokrat, tisočkrat sem šel čez knjige, vsi računi so kazali plus, a ko sem vse sečel, je prišel ven minus, čisti minus! In končni izračun je tisto, kar v poslih edino šteje, in končni izračun je bil popolna katastrofa! Zakaj? Kje je bila napaka, kje ta usodni manko, če so vse knjige kazale plus? Ampak zdaj bom prišel stvari do dna, z dostojanstvom ali brez! Našel bom vzrok svojega bankrota. Nobene površnosti več, nobene šlamparije. (*Vpije za portirjem.*) In tudi vi se ne boste izmuznili, vi in vaš delodajalec, ko bom šel čez knjige! S številko sobe bom začel, in potem po vrsti vse, kar spada zraven: inventar, pa hišni red, osebje, hrana, vse, kar spada zraven po prospektu, in vse, kar ne, tudi vljudnost nekaj šteje, sveže rjuhe, pa razgled, ki je bil obljubljen, pa ga ni nikjer! (*Petru.*) Povejte mi, zakaj ne morem stran? Kaj me drži tukaj, zakaj izgubljam čas? Imam pogodbo v žepu, dobro sklenjen posel, lahko bi začel na novo, a se ne premaknem... Vem z gotovostjo le to, da se je vse začelo tistega sončnega popoldneva, ko sem stal na mostu...

Peter: Ko ste videli mrliča?

Mihael: Odkar sem tu, vidim vedno več, in zato bi rad govoril z njim! Hočete Izvedeti, zakaj?

Peter: Povejte, povejte!

Mihael: Zdaj ga sanjam, vedno znova, kako vesla v horizont... Včasih se muhe pasejo na njem, spet drugič je ves lep in čist, kot da bo vsak trenutek stopil iz vode... zdaj kapljanje pa spet sanje, to je moje spanje, tako da več ne vem, ali sem tukaj ali tam... A rad bi to razčistil z njim... (*Udari po*

receptorski mizi.)

Peter: Kaj vendar? Kaj ima on pri tem?

Mihael: Malo prej sem legel in skoraj bi zaspal, bilo je tisto stanje, ki ni več budnost, a tudi spanec ne, še vedno je kapljalo, a z drugačnim, bolj kovinskim zvokom, in jaz sem bil spet na mostu, tako kot prvič. Stal sem tam in gledal v vodo, poln čudnega nemira, in takrat je priveslala: a tokrat ni bil sam, še eno telo je plavalo ob njem, žensko telo, z obrazom proti dnu. Tako sta veslala, dva mrliča, ona v belem, kot nevesta, oba v rečno dno zazrta. Narahlo se je dotikal pod gladino vode, a dovolj, da je poslušno plavala za njim, bila sta skoraj kakor živa. In prav tedaj, ko sta bila tik pod mano, ko smo bili na najbližji točki, se je zgodilo: kot bi ga zgrabila nevidna roka se je obrnil naokoli, in vame se zazre – s hladnim in preračunljivim mirom – receptorjev obraz!

Peter: In kdo je bila ona?

Mihael: Tega ne vem.

Peter: O čem vendar govorite? In kaj pomenijo te prazne knjige? Kdo je on? In kaj v resnici počne tukaj?

Mihael: *(Zvoni.)* Preveč vprašanjen naenkrat. Jaz imam za začetek eno samo: je tukaj ali tam?

(Po stopnicah pride Leon. V roki nosi kovček. Hitro gre k receptorski mizi in pozvoni.)

Peter: Nehajte zvoniti! Ni ga tukaj!

Leon: Saj prav zato zvonim. Da bi prišel.

Mihael: Le počasi. Vsi ga čakamo. Tale gospod je prvi, potem sem jaz in potem vi.

Leon: Ampak meni se mudi!

Peter: Zakaj?

Leon: Rad bi odšel sedaj, ko ona spi.

Mihael: Ona spi, vi boste pa kar odšli?

Leon: Če bo mogoče, preden se zbudi.

Mihael: Težko verjamem, da boste to storili.

Leon: Zakaj?

Mihael: To vas slika v čudni luči.

Leon: V moji luči je le ena slika, a te ne bom nikoli več pozabil. Stal sem pri vratih in jo gledal, kot da jo gledam poslednjič: čisto mirno je ležala, prav spokojno, kot da ni ona, golo telo, ki diha kot življenje samo, telo, ki po strastnem plesu zdaj miruje, vroče, mlado, brez misli, brez vseh namenov, zgolj to mirovanje, vroče, nežno, ki diha v enakomernem ritmu, živem in neustavljivem. Ležala je na boku, z eno roko na blazini, od popka

gor odkrita, kot na tistih starih slikah, ki vsej patini navkljub žarijo z istim ognjem kot nekoč. Preučujem stare slike, to je moj poklic in lahko verjamete, da zdrži ta primerjava. Na to sem mislil, ko sem si zavezoval kravato, kot da jo poslednjič zavezujem. Blizu nje sem stal, tako blizu, da sem čutil njen vroči dih, da sem skoraj slišal utrip srca, lahko bi se dotaknil njenih gostih las, če se ne bi bal, da bom prekinil tok stvari, da bom razdril to podobo, vredno starih mojstrov. Potem se je narahlo premaknila, čisto narahlo, le toliko, da je bila spet tu nova slika, enako živa, enako vroča, le še za odtonek bolj odkrita, in še ko sem odhajal skozi vrata, sem slišal njen dih in čutil njen utrip srca... Zaprl sem vrata, kot da jih poslednjič, in stopil na hodnik. Prišel sem dol in to sliko nosim zdaj s seboj; to sliko, ki je tako popolna, da bi ji jaz bil lahko samo okvir.

Mihael: Vi hočete račun? Nič drugega?

Leon: Saj je receptor, mar ne? Plačati sobo in oditi.

Mihael: Razumem vas in v dokaz vam odstopim mesto v vrsti. To je živ problem, ki ga je treba tu takoj rešiti: moj lahko počaka.

Leon: Hvala za prijaznost. Škoda, da se nisva bolje seznanila. Zdaj moram iti, a mogoče bo še kje priložnost, kdo ve...

Mihael: Kdo ve. Kar močneje pozvonite.

(Leon zvoni na receptorski zvonec.)

Peter: Nehajte s tem zvoncem! Tega ne morem več prenašati!

Leon: To je recepcija, mladi mož.

Peter: Ampak na žalost že lep čas v njej prebivam jaz! Vi imate svojo sobo in če hočete, lahko greste gor. Jaz pa nimam kam in vse, kar se tukaj dogaja, se dogaja tudi meni!

Leon: Razumem vas, a vam ne morem pomagati. *(Zvoni.)*

Peter: Nehajte, če vam pravim!

Leon: Ampak jaz moram stran!

Peter: Pa pojdite!

Leon: Kaj pa račun?

Peter: Kakšen račun? Saj vas sploh ni v knjigah! Kot da ni nikogar tukaj!

Leon: Jaz nisem formalist, gospod. Če kaj zapravim, potem tudi poravnam, pa če je to v kakšni knjigi ali ne. Močan občutek za dolžnost je v meni in zelo želim, da sem vas narobe

razumel.

Peter: Meni je vseeno, delajte kar hočete, samo ne zvonite brez potrebe!

Leon: Trenutek je predragocen, da bi ga napravil... Sicer pa je že prepozno. Ste zdaj zadovoljni?

(Po stopnicah pride Lena.)

Lena: Mogoče bo pa le zabava, družba se zbira, samo nekam enolična se mi zdi, ta moška družba... Kovček, dragi? Kaj naj to pomeni?

Leon: To pomeni, da si prezgodaj vstala.

Lena: Mogoče pa še zmeraj spim in sanjam, da me moj moški zapušča kakor tat?

Leon: Nič več ne bom rekel vpričo teh ljudi, ker nam prav nič ni skupnega.

Mihael: Ah ne, nekaj je, tako kot v vsaki igri... Neko pravilo mora biti, nekaj, kar za vse drži... In da se z nami tu nekdo igra, je onkraj dvoma...

Lena: Si res hotel to storiti? Kar tako?

Mihael: Kar tako.

Lena: Ampak to ne gre, razumeš, ni mogoče! To je strahopetno, tega ne razumem! *(Gre k njemu.)* Kakšen obraz je to? Kakšne so te oči, ta nos, ta usta? Kakšne so besede, ki jih govorijo ta usta? Komu govorijo? Koga so se dotikala, koga poljubovala? Komu lažejo ta usta? Je vse skupaj res, se je vse skupaj res zgodilo? Povej mi, odgovori, samo ne glej me brez besed! *(Tišina.)*

Leon: Tudi jaz ne prenašam več sob. In teh tapetnih vzorcev. To je vse, kar lahko rečem z vso gotovostjo. Vse in preveč. *(Se gledata.)*

Peter: Muhe se lepijo nanje...

Mihael: Kaj ste rekli?

Peter: Rekel sem, da se lepijo nanje. *(Zase.)* Ali pa je bila mogoče ona?

Mihael: Ne, tisto prej!

Peter: Rekel sem, da se muhe...

Mihael: Da, to je rešitev!

Peter: Rešitev česa?

Mihael: To je tisto, kar nam je skupno!

Leon: Nič nam ni skupno.

Mihael: Jaz pa trdim nasprotno!

Leon: To bo potrebno dokazati!

Mihael: Nič lažjega. Povejte vpričo vseh, ste že kdaj ubili kakšno muho?

Lena: Kako mislite, če jo je ubil?

Mihael: Kako, kako, kako! Kaj jaz vem, kako. Kako pa se nasploh ubija muhe? Z metlico, s

časopisom, s knjigo, kaj jaz vem. Ali pa kar z roko, če ni bilo drugega pri roki. Kaj pa vi, gospodična? Z nohtom ob šipo ste jo mogoče stisnili. To je najteže, v pravem trenutku udariti, da se žival ne izmuzne. To je stvar instinkta, in nihče me ne bo prepričal, da ga nimate. Že lep čas vas gledam tukaj in če imate kaj, je to instinkt in še prav ubijalski je povrhu, pa brez zamere.

Lena: Kaj hočete z vsem tem?

Mihael: Ste jo ubili, ali ne?

Lena: Ne vem, ne spominjam se. Kakšna neumna vprašanja!

Mihael: Nič izmotavanja, prosim! Prav dobro veste, da ste jo! In ne samo ene, cel kup ste jih. Tudi sprejček je pel, kaj? Celi roji so padali na tla in tu pa tam ste kakšni pomagali končati bedo s tem lepim čeveljčkom, takole, sem in tja, a mogoče nimam prav?

Lena: Če namigujete, da sem to kdaj počela iz užitka, je to navadna zloba.

Mihael: Naravnost, preprosto: ste jo ali ne?

Lena: Nikoli nisem razmišljala o tem... Najbrž sem jo, ampak iz čiste nuje!

Mihael: Saj je vseeno! Vsak od nas je to že kdaj počel, tako ali drugače, iz užitka ali iz nuje, z veseljem ali z odporom. Ali pa celo nehote, tudi to je treba vzeti v misel, tudi to je mogoče, saj menda ne boste trdili, da vedno pogledate, kam stopite? *(Tišina.)*

No vidite! Mi smo ubijalci muh! To nam je skupno, to je tisto, kar nas druži!

Lena: Kakšen temen, v nič zagledan um! *(Odpre vrata.)* A pogledjte, kako se noč spreminja v dan! Pogledjte te svetlobne lise, ki se večajo, pogledjte, kako se tam zadaj rišejo na gori, kako žari njen vrh v novem jutru. Je to mogoče? Pogledj, dragi, tega ni moč videti iz najine sobe, zato je treba ven in stran... Stran od teh ljudi, ki cepetajo na mestu, kot da je to vse, kar se na tem svetu da početi!

Peter: Ne morem več. Muhe, muhe, muhe, jaz nisem muholovec in še manj muhoslovec, jaz iščem neko žensko, če me razumete, ne katerekoli ženske... Kaj počneta tam zgoraj ves ta čas? – Ali pa se je morda ustavil čas: Dvigalo, petnajsto nadstropje, kapljanje, kapljica na kapljico, receptor, imel sem na voljo pet minut, golih pet minut, in vprašam vas, kaj lahko človek naredi,

če ima le pet minut? Šestnajst fikusov je bilo, petinosemdeset stopnic... Jaz čakam neko žensko, če me razumete, ne katerekoli ženske, verižico ima in možgane tudi, a kje je v vsem tem logika, vas vprašam, jaz je ne vidim več, ne vidim več! Stari mojstri, pravite, kakšni mojstri, v temi svoje garderobe je vsak maneken, pravi on, stopite sem, na svetlobo, na mrtvaški oder lezite, tam je vse drugače... Ampak kaj je to, zdaj že jaz govorim kot on... Ampak saj je vseeno, zdaj je ta trenutek, trenutek popolne tišine, preden s šumenjem pride dan, poslušajte, kako je tiho, trenutek, ko se ustavi čas, ko duše umrlih plavajo okoli, tako pravijo...

(Po stopnicah pride portir. Hodi počasi in dostojanstveno.)

Leon: Tukaj ste. Kje je receptor?

Portir: Ni ga.

Peter: Kako, ni ga?

Portir: Ni ga. *(Zelo odločno.)* In kadar ga ni, sem jaz njegov zastopnik. Sporočilo imam za vas.

Mihael: Nekaj se je zgodilo, kaj? Povejte vendar!

Portir: Lahko povem le to, kar sem videl: le to, kar sem doživel. V ostalo se ne mešam. – Šel sem v vašo sobo, po vašem naročilu. Odprem vrata, stopim v vežo, in res: tokrat slišim, da kaplja. Vzamem orodje, razdrem cevi, jih spet sestavim, kapljic ni, a zvok ostaja: zlohотно, v enakomernem ritmu napolnjuje prostor. Razmišljam, kaj mi je storiti. Potem prislonim uho na zid, in da: zdaj slišim še močnejše. V sosednji sobi je napaka, si rečem in grem nazaj na hodnik. Trkam na sosednja vrata, odziva ni nobenega. Pritisnem na kljuko, vrata se odpro, vstopim; vse to počnem s kančkom nelagodja pred tem zlohотnim zvokom. Grem v sobo, nikjer nikogar, le na mizi odprta steklenica porta in dva kozarca zraven, na stolu pa verižica, ki v zlat kupček zvita sameva brez lastnika. Kaplja pa še vedno, čisto blizu. Grem v kopalnico za zvokom in tam sem jo zagledal: v banji, polni

vode, ki se v tankih curkih zliva preko roba, je sedela, z glavo na emajlu, kot v trenutku čistega, mirnega počitka, z zaprtimi očmi in še napol stisnjenimi pestmi, kot da še izstiska zadnje kaplje iz odprte žile v motno vodno površino. Zaprem pipo in voda rahlo vzvalovi in z njo ona – tako kot v mehkem snu zaplahuta perut, potem se golo žensko telo, ovito v rdeč mrtvaški prt, počasi umiri in tudi kapljanje preneha. *(Tišina.)*

Peter: Ampak to je vendar nemogoče... to je nemogoče, jaz naj bi bil tisti tretji...

Lena: Ne vem, kaj naj rečem na vse to. Mogoče le to, da tukaj ni mogoče več ostati.

Leon: Kar se tega tiče, sva istih misli. Kar se tega tiče, imava isto pot. *(Portirju.)* Pošljite račun za mano. In brez strahu zaokrožite navzgor. Greva?

Lena: Preveč si radodaren, dragi. Ta hiša tega ne zasluži.

Leon: Na svidenje vsem skupaj. *(Portirju.)* In ne pozabite na račun.

Portir: Prišel bo za vami, brez skrbi. Prišel bo.

(Leon in Lena odideta.)

Peter: Vse to je bilo... v njeni glavi... Kdo je bila ona?! Ali pa je bilo vse skupaj le v moji?

Mihael: Ne v njeni. Ne v vaši. Tudi v moji ne. V njegovih je vse. Vse je v njegovi glavi... Zdaj vem. Nevesto pa ima, to je vse, kar je mogoče z dostojanstvom tukaj reči. Mislim, da bom zdaj zaspal: ne vem zakaj, a občutek imam, da bom spal dolgo in brez vsake misli. *(Odide.)*

Portir: Danes bo miren dan. In tudi sonce se obeta, če ga je po jutru moč soditi... *(Petru.)* Da ne pozabim, soba čaka na vas. Brez formalnosti, kot bi rekel on. Čaka na vas.

(Peter nenadoma vstane in steče ven. Portir nekaj časa gleda za njim. Potem počasi vzame iz žepa verižico in si jo smehljuje ovija okrog prstov. V ozadju se pojavi receptor. Ko ga portir opazi, odloži verižico na mizo in hitro odide po stopnicah.)

KONEC

ZAVESA PADE

Taras Kermauner

Vztrajati v praznini samospraševanja

Končno je Matjaž Zupančič kot dramatik dobil dobrega interpreta; zasluži. Dovjakova analiza Zupančičeve drame *Ubijalci muh*, 1995, je glede psihološke razlage likov odlična; ker sem Dovjakov esej o *Muhah* prebral, ne bi bilo fair, da tega ne povem. Zaradi ustrezne analize mi je toliko lažje osredotočiti se na en sam problem ali sklop problemov, ki ga omogoča-izziva – drama. Morda se glede tega problema-sklopa z Dovjakom nekoliko razlikujeva v razumevanju, kar pa je ravno ustrezna osnova, da bova – seveda na

drugem mestu – najina različna pristopa dialogsko primerjala, poglobila. Oboje gre v korist Zupančičeve drame.

Za uvod še ena pripomba. Treba je javno podpreti usmeritev Celjskega gledališča, ki skrbi za promocijo novih slovenskih dram; letos uprizarja kar tri, ob Möderndorferjevi komediji (*Limonada Slovenica*) še dve tragediji ali resni drami, poleg *Ubijalcev muh* pride kmalu na spred drama Potočnjakove *Alisa, Alisa*.

Na tem mestu morem poudariti le nekaj svojih pogledov na *Muhe* oz. na Zu-

Max Ernst: Par ali par v čipki, 1923

pančičevo dramatiko. Menda so *Muhe* že peta Zupančičeva drama, bodisi uprizorjena ali tiskana, vse v dobrem zadnjem desetletju. Postaja jasno, da je Zupančič ena osrednjih dramatiških figur današnje SD. Njegova in Dovjakova dramatika nista brez povezave, zato ne preseneča, da se je Dovjak znal tako ustrezno živeti v *Muhe*. Morda prav onadva, – ob Mucku, glej Portima – prehajata mejo, ob kateri se je ustavila ostala današnja SD. Že dolgo smo čakali, da bo prišla nova generacija-grupa, ki bo z inovacijami-ustvarjalnostjo – z oblikovanjem novih resnic, novih podob in likov resnice – zamenjala že nekoliko obrabljeno prejšnjo, segajočo od Šeliga do Jesiha in Jančarja. *Muhe* berem, vesel, v tej perspektivi, ki ni le obet, ampak že ustreza pričau-

kovanju. *Muhe* soformulirajo novo stopnjo problematike zaporedja-igre-dogajanja resnic.

Napačna usmeritev slovenske zavesti od srede osemdesetih let naprej – regres h kolektivnim identitetam, k absolutnim vrednotam, kot so narodenost, svetost, bit, nacionalna država, slovenstvo kot samozadostna obnova plemenske skupnosti ipd., ima v devetdesetih za posledico, da se morajo mlajši umetniki in iskavci resnice vračati daleč nazaj: v petdeseta leta. Hvalabogu, da imajo to moč; da jih ni sram regresa. Kot so morali kolektivnostni razumniki k letu 1848, k platformi slovenskih ljudsko-narodnih taborov šestdesetih let prejšnjega stoletja, h generalu Maistru iz l.1918, velikosrbski agresivni totalitarizem je prisilil slovenstvo v

Max Ernst: Ženska, stene in rogi, 1923-24

to nujno rearhaizacijo, morajo današnji slovenski dramatik-misleci, če nočejo ponavljati samospel kolektivistov, v isto obdobje, ki je radikaliziralo predvno Voduško in Grumovo nihilistično percepcijo sveta. Trend se kaže že nekaj let, a je pri pesnikih ostal v okviru subjektivnega lirizma, pri esejistih pri epi-

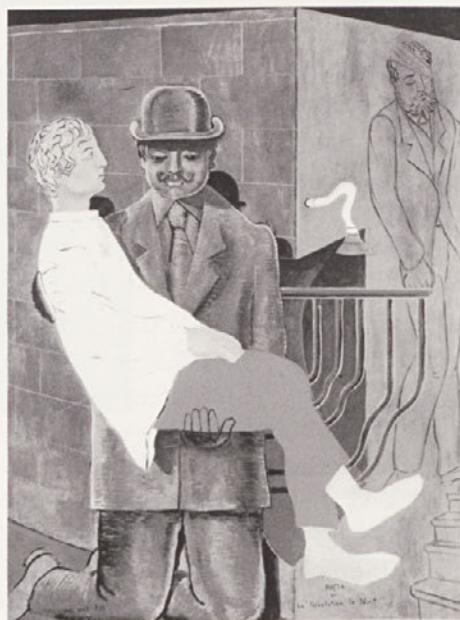
Max Ernst: Loptop predstavilja, 1931

gonskem prodajanju starih dognanj na trgu. Le redkim, predvsem Zupančiču, Dovjaku, Mucku, se posreči narediti korak naprej-globje od Gruma-Voduška, a ne v smer nihilizma, tu kaj posebno dlje ni mogoče, ampak v odpiranje vprašanj, ki izhajajo iz slutnje absolutnega. Vodušek je to slutnjo leta 1945 vezal na levo revolucijo, na narodnoosvobodilni kolektivism, se s tem zablokiral; Zupančič ne. Ne pravim, da slutnjo absolutnega ustrezno artikulira. Tega se niti ne da. Primereno imenovanje absolutnega kot odrešljivega Drugega je cilj naslednjih tisočletij.

Bistveno je, da se človek ne zadovolji z nihilizmom, da se ne rešuje iz slepe ulice v hedonizem cenene-praznega-začasne-ga užitka, bega v fantazme, ampak da vztraja pri spraševanju o smislu; prav tako, da tega spraševanja ne prodaja na trgu množičnih občil, računajoč na uspeh z imidžem. Zdi se, da Zupančič nima t(akšn)ega namena.

Recepčijo – relativno odprti prostor v hotelu, ki ponazarja človeško bivanje – je mogoče razumeti kot mesto, na katerem se človek sooča s temeljem svojega obstoja. Človek spozna-doživi-izkusi, da je življenje, kakršno živi, prazno, zaman. Če je zgolj to, potem je edini umni izhod samomor. Zupančič se ne vrača le k Smoletu *Zlatih čevljkov*, ampak k Smoletu iz petdesetih let, prvih štirih novel romana *Črni dnevi in beli dan*, ki se obnovi v *Veseloigri v temnem*: k samospraševanju, ki je tako radikalno, da omogoča le

Max Ernst: Peca, ali revolucija pomoči, 1923

dve poti: ali najdenje smisla, *Antigona*, ali obup-izgubljenost-samomor. Iz mejnega položaja je našel Smole izhod v *Potovanju v Koromandijo*, 1955, ki je v nekaterih potezah model za *Muhe*: spoznanje popolnoma brezperspektivnega bivanja v svetu, kakršen je. Koromandija je abstraktna, a je možnost. *Muhe* – bistvena pomenska struktura Zupančičeve dramatike – so nemalo abstraktne v tem pomenu, da ne najdejo konkretne rešitve, ohranjajo pa notranjo kritično distanco do nihilizma, do brezizhodnosti. Vzdržati to distanco je najtežje; isto velja za Dovjakovo dramatiko, medtem ko si je Potočnjakova v *Alisi* s patetičnim moralističnim sentimentom problem-situacijo nekoliko olajšala. Platforma velike večine Slovencev okrog 1990-91 je močno reducirano – zato napačno – razumljena Smoletova *Antigona*. Zupančič (Dovjak) se vrača k drami, ki je bistveno premalo znana, a pomeni ustrezno alternativo-dopolnilo *Antigoni*: h Kozakovi *Aferi*, k liku Kristijana. K radikalno odprtemu (samo)spraševanju o vsem bistvenem.

Zupančič se ne pusti potegniti od nobene fascinacije, očaranja, zapeljevanja, kar vse so – zame najbolj negativni – izrazi-vrednote napačno usmerjenih osemdesetih in devetdesetih let na Slovenskem. Zupančičeva dramatika v temelju razčaruje, tu se veže na Voduškov *Odčarani svet*, a se ne samozačaruje znova s tržnovinarskimi obrazci, kaj šele z rističevskim političnim psevdorevolucionarstvom, ki je dobilo na Slovenskem desno različico. Kot da bi Zupančič (z njim Dovjak) zmožeg ohraniti grozljivo težavnost Grumove mejnosti-robnosti, ki pa

je izgubila tudi Grumovo novoromantično zadrogiranost, najdevanje zadnje opore v privatno subjektivnih fantazmah, glej *Trudne zastore*. *Muhe* definirajo ledeno skrajnost prazne in z ničemer olajšane

Max Ernst: Znotraj pogleda, julije, 1929

mejne situacije. Tako razumem ne le metaforo o snegu, ledu, zimi, ampak sam temelj pomenske strukture celotne Zupančičeve dramatike.

Tretji, h kateremu se – ustvarjalno – vrača Zupančič, je Božič, posebno njegova drama iz l.1955 *Človek v šipi*; podobni so celo nekateri momenti, reka, samomorivec, ki plava v nji, mejno eksistenčno premišljevanje o tenki črti, ki (raz)ločuje smrt od življenja, beg v fantazme. A Božič kljub radikalnosti nihilizma konstruira rešitev, analogno Smoletu v *Potovanju*; odreče se ji šele v *Križišču*, l.1958. Iz Smoleta *Potovanja*, iz Božiča *Človeka*, iz Strniše *Mavričnih kril*, 1957, je prišlo do prve pomembne vrnitve po

zitivitete v slovensko zavest, do gibanja Revije 57 in Perspektiv. Dogajanje v letih 1990-91 pa je – kot nedopustno reducirano – to pozitiviteto izčrpalo. Zupančič (Dovjak in podobni) se vrača k izhodiščem petdesetih let, to je k radikalnemu zastavljanju radikalnih vprašanj – h Kafki, ki je viden v *Ubijalcih muh*, k Sartrovim *Muham*, oba sta bila zavestni izhodišči za Smoleta in Božiča, za slovensko inovativno misel-izkustvo 50-ih let –, a ne po-

smemo brati kot stopnje v zaporedju menjavanja pojavov Zeitgeista, kot to želi tržna misel, ampak povsem drugače: kot vrnitev k tako radikalnemu spraševanju o bistvu smisla, o možnosti-resničnosti človekovega obstoja-bivanja, da to vpraševanje presega par prostor-čas, sega izven okvira identitetnega mišljenja-bivanja. Izven ne sega rešitev, ta je še daleč, ta je v sami drugosti; izven pa sega zavest o nujni drugosti, čut za drugost, ki se kaže kot – izjemna – moč vztrajanja v ledeno praznem.

Zupančičeva moč je tudi v tem, da vztraja avtor v indiferenciaciji, v nedoločljivem, v negotovem, v nejasnem, ki ni le odprto, ampak je na robu samoizgubljenosti. Tako na robu, da je obsesivna tema – vizija – Zupančičeve dramatike smrt kot samomor; glej dramo *Slastni mrlič*. Ali nesmiselni umor neznanca, umor brez razloga, noro nasilje, ki se dogaja nad drugim, glej dramo *Izganjalci hudiča*. Vendar ne sodim, da je za Zupančičevo dramatiko značilen umor-smrt. Samo(u)mor je tu konkretna oblika izkustveno-telesne meje, do katere

Max Ernst: *Slavček, grozi otrokoma*, 1924

pride potenciala (dramatike) 50-ih let za obnavljanje že izkoriščenih rešitev (*Antigone*). Opažanje-ugotovitev-sodbo ponavljam, ker sodim, da gre za več kot le epohalno novoto. Zupančičeve dramatike ne

pride izgubljeni človek. Če ostane dramatik pri uprizoritvi položaja, v katerem človek ne pride do smrti, recimo *Jesih v Grenkih sadežih pravice*, je nevarnost, izpostavi se nevarnosti, da bravec ne razu-

me ustrezno radikalnosti – odločilnosti – položaja: da se bravec reši v lahkotnost sveta igre, v ludizem, kar sta storila Jesih in njegova generacija, ne pa tista dva, ki iz te generacije izstopata, Svetina in Novak, glej drami *Vrtovi in golobica*, ki ni brez stika z *Muhami* (kapljanje kapljic vode pripelje nazadnje do svetovnega potopa) in *Kasandro*; Jesih se je rešil – olajšal – celo v intimistični humanizem. Zupančič ve, da je človeka strah predvsem – če ne zgolj – smrti. Zato mora uničenje (nič) pokazati kot smrt-umor (samomor), da bi dosegel tisto pretresenost, ki je človeku potrebna kot absolutni Drugi; seveda ne bog kot Vsemogočni, kot gospodar naše kolektivne (cerkvene in narodne) identitete.

Najtežje je bilo ločiti samomor od patosa, ki spremlja vsako smrt. Pot je podal-utrl že Smole s *Čevljkoma*, medtem ko je Zajc, glej *Otroka reke* in *Potohodca*, še nemalo v zanosu, zato je tudi Zajca potisnilo okrog 1990 v regres kolektivnosti in narodenosti. Smole olajšuje onkrajni obup, kot ga imenuje Vodusek, z iskano, igrano, vrhunsko, artistično črno humorno stilizacijo. Zupančič se odpove tudi tej. Njegov jezik in stil sta neopazna, skoraj povprečna, nevtralna. To je v skladu s pomensko strukturo Zupančičeve dramatike. Tudi v *Muhah* dramatik hote izbere konvencionalen – znan, uporabljen, celo izrabljen – jezik, poln stereotipov, na robu novinarstva (a ne današnjega, ki se rešuje s spakljivostjo stilizmov, ti so mu maska za prikrivanje vsebinsko sporočilne praznote-ničnosti), to povezuje celo s stereotipnimi dramsko-življenjskimi situacijami (zaljubljenost,

spolna strast, ...), da bi podal življenje, kakršno – še posebej danes, v postmoderni – je: do kraja depersonalizirano. Vendar, v tem je razlika s *Sadeži*, stereotipnost življenja ne rezultira v funkcionalizaciji vsega, v lingvizmu (pretvorbi vsega v jezik-besede), ampak dramatik pokaže, da je ravno v skrajni stereotipizaciji točka največje eksistencialne ogroženosti človeka. Se pravi: v vsaki, še tako navidez splošni, skupni, neosebni situaciji

Max Ernst: Loplop predstavlja želeč, 1930

(eksistencializem, ki ga Zupančič obnavlja, pravi temu vlupinjanje, tako sem l.1956 prevajal francoski »on«, nemški »man«), torej v vsaki točki sveta se naha-

sreča. Zupančič je hote zunaj politike, s tem sporoča, da v nobeni politiki ni rešitve, ne v levi ne v desni. Da ni nobene lažje rešitve. Da mora človek do roba, do reke, v kateri plavajo trupla samomorivcev; do zadnjih vprašanj o smislu, sodbi, kazni, krivdi, ljubezni. Če vzdrži v točki absolutnega mraza vesoljske praznine, ki jo doživlja tako eksistencialno sprašujoči se človek v svoji osebni duši, ima možnost, da najde ne v toploto sveta znane identitete, ampak na ono stran, onkraj toplote-mraza, časa-prostora, smrti-življenja. (Sprašujem se, ali se moje branje res bistveno razlikuje od Dovjakovega. Mor-da le v razumevanju lika Receptorja, ki mu Dovjak (Zupančič?) pripisuje večjo in bolj pozitivno moč kot jaz.)

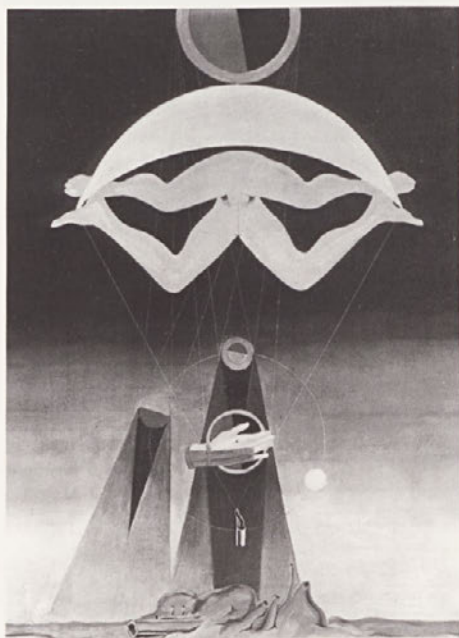
V Zupančičevi (Dovjakovi) dramatici vidim izjemno možnost za ustrezno edino človekovo (od)rešitev.

Max Ernst: Pri prvi čisti besedi, 1923

ja osebna ogroženost človeka po nič, ki jo človek kot posamezna odprta oseba doživlja kot grožnjo s smrtjo oziroma s samomorom. Nič ni splošni položaj, dan skoz jezik, ampak je osebna mejna poškodba-rana kot odprtina, skoz katero vdira v slehernika Drugost. Ta Drugost pa je do kraja osebna; je sporočajoči se Drugi.

Personalnost mejnega položaja, v katerem se znajdejo ljudje, gostje hotela ob reki, se razkriva v njihovem doživljanju absurdnosti, meje, konca, nemožnosti. To je bistveno; to so Grmače, ki pa jih Zajc žal povezuje z antikomunizmom, s tem olajšuje rešitev iz nihilizma; kot da zadošča, če likvidiramo kontinuiteto – re-tencijske elite -, pa bo zavladala na svetu

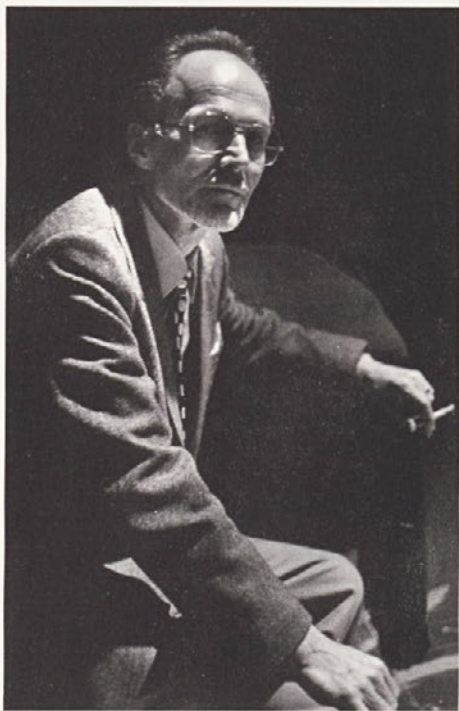

Max Ernst: Ljudje naj ne vedo ničesar o tem, 1923

Borut Alujevič

In memoriam Andrej Hieng

Črne te zemlje pokriva odeja
v grobu tihotnem naš bratec Andrej

Od nas odhaja človek, ki nam je bil v resnici brat in oče obenem, prijatelj in često tudi skrbnik. Bil pa je predvsem gospod, v pravem pomenu te besede.

Bil je gospod v časih, ko to dejstvo ni bilo kaj prida v čisljih in ni pomenilo kaj prida dobrega, bil je gospod v svojem mladostnem prešernem veseljačenju in ostal je gospod do svoje smrti.

Morda je bil to zaradi velike umetnosti, ki jo je nosil v sebi, jo prelival na papir ali trosil med nas, gledališke sodelavce na deskah, ki pomenijo svet.

Čeprav je bil precej starejši od mene, dejal bi za pol generacije, je bilo njegovo delo, predvsem pa druženje z njim, nekam čudno usodno povezano z menoj.

Kot mlad študent igre na Akademiji sem prišel statirat v ljubljansko Dramo in med prvimi režiserji, ki sem jih spoznal, je bil pokojni Andrej. Ostal mi je v spominu, ker je tudi nas, nepomembne statiste, ogovarjal z gospodi. Nenavadno za tiste čase.

Potem sem v njegovi naslednji režiji spregovoril 2 stavka. Bil sem sila ponosen na to, saj sem bil prepričan, da se mi na široko odpirajo vrata za angažma v na-

šem osrednjem gledališču. Resnica pa je, da sem po Akademiji prišel v Celje.

Šele danes se pravzaprav zavedam, da je tudi Andrej kot mlad režiser prišel na delo v Celje. Vendar ga je kmalu zapustil, da bi se leta 1983 vrnil najprej kot režiser Hugojevega *Ruya Blasa* (tu sem igral kar pomembno vlogo in še danes sem mu hvaležen za vse potrpljenje, ki ga je imel pri delu z menoj), potem pa se je kaj kmalu vrnil kot umetniški vodja.

Edino gledališko nagrado, ki sem jo kdaj dobil, sem dobil prav za vlogo v *Bolhi v ušesu* iz njegovega repertoarja, v času, ko je on sam dobil veliko Prešernovo nagrado.

Bil je umetniški vodja, ki je znal prisluhni igralskim interpretacijam tudi v predstavah, ki jih ni režiral sam, in dostikrat je s skromnimi opazkami pripomogel, da so nekatere vloge in predstave v celoti zazvenele bolj kleno in živo.

Potem me je nekega dne ustavil na hodniku pred obrekovalnico in me vprašal: »Lujo, bi bil ti upravnik?« (Prav tedaj smo bili namreč brez upravnika, ker je prejšnjemu potekel mandat in je odšel.) Skoraj bi mi vzelo sapo. Pa je še rekel:

»Jaz bom skrbel za program, ti pa za organizacijo. Boš videl – prima bo!«

In je res šlo, dokler ni predčasno propil za razrešitev, ker je postal umetniški vodja v ljubljanski Drami. Razumeli smo – napredoval je. A osebno mislim, da mu je bilo pri nas mnogo lepše.

Potem sva se bolj poredko srečevala. Bil sem vesel, kadar sem ga zagledal na televiziji, ko je razumno in lepo govoril o svojih sodobnikih, o gledališču ali o literaturi. Vedno na način, ki je bil samo njegov. Kot velik gospod.

Bil sem neprijetno presenečen, ko sem izvedel za kruto bolezen, s katero se je spopadal zadnji čas. In sedaj je odšel.

Mislim, da mi ne bo zameril, če rečem ob zadnjem slovesu:

*Pijmo ga bratci, še vince se smeji,
Dolgo Andrejev spomin naj živi.*

ALISA, ALICA

Režiser Matija Logar

Igralci: Barbara Vidovič, Milada Kalezić, Jagoda Vajt, Igor Sancin, Igor Žužek

Premiera: 19. januar 2000

M. Kalezić, I. Sancin, J. Vajt, B. Vidovič

I. Sancin, J. Vajt

B. Vidovič, M. Kalezić

B. Vidovič, M. Kalezić

SLG CELJE

Upravnik Borut Alujevič
Umetniški vodja Matija Logar
Dramaturg Krištof Dovjak
Lektor Jan Jona Javoršek
Vodja programa in propagande Jerneja Volfand
Tehnični vodja Miran Pilko

Igralski ansambel:

Zvone Agrež, Bruno Baranović, Janez Bermež, David Čeh, Simon Dobravec,
Tina Gorenjak, Renato Jenček, Milada Kalezić, Drago Kastelic, Anica Kumer,
Barbara Medvešček, Miha Nemeč, Manca Ogorevc, Primož Pirnat, Miro Podjed,
Stane Potisk, Igor Sancin, Mario Šelih, Eva Škofič-Maurer, Maja Štromar,
Bojan Umek, Jagoda Vajt, Barbara Vidovič, Igor Žužek

 Slovensko ljudsko gledališče Celje

SLG Celje
Gledališki trg 5, 3000 Celje, p. p. 49
Telefoni:
centrala (063) 442 910
tajništvo (063) 441 861
propaganda (063) 441 814
faks (063) 441 850

e-mail: slg-celje@celje.si
<http://www2.arnes.si/~ceslg7/>

Gledališki list št. 6
Sezona 1999/2000

Predstavnika
Borut Alujevič, Matija Logar
Urednik Krištof Dovjak
Lektor Jan Jona Javoršek
Oblikovanje Triartes
Fotograf Damjan Švarc
Naklada 3000 izvodov
Tisk Grafika Gracer

Celje - skladišče

D-Per

97/1999/2000

5000028007,6

COBISS

OSREDNJA KNJ. CELJE